

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ
імені С. З. ГЖИЦЬКОГО****Факультет економіки та менеджменту****Кафедра публічного управління
та адміністрування****Допускається до захисту****„__” _____ 2021 р.****Зав. кафедрою _____****проф. Парубчак І.О.****ДИПЛОМНА РОБОТА****Студента АФАНАСЬЄВА ДЕНИСА СЕРГІЙОВИЧА****на тему: «Формування та реалізація державної політики інновацій на
регіональному рівні в Україні»****на присвоєння кваліфікації – магістра публічного
управління та адміністрування****Керівник роботи _____**
(підпис)**проф. Парубчак І.О.**
(вчене звання, прізвище та ініціали)**Консультант _____**
(підпис)_____
(вчене звання, прізвище та ініціали)**Консультант _____**
(підпис)_____
(вчене звання, прізвище та ініціали)**Львів 2021**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	5
1.1. Сучасні пріоритети просторового розвитку України.....	5
1.2. Концептуальні основи формування сучасної регіональної інноваційної політики в Україні.....	9
1.3. Особливості формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції країни	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ І РОЗВИТОК МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	25
2.1. Оцінка ефективності формування інноваційної політики суб'єктів України.....	25
2.2. Проблеми формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції України.....	32
2.3. Розвиток методів формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції в Україні	40
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	47
3.1. Пріоритетний напрямок просторової інтеграції України.....	47
3.2. Методичне забезпечення формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції України	54
3.3. Напрями формування регіональної інноваційної політики в умовах розвитку єдиного науково-технологічного простору України.....	61
РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНА ТА КОРПОРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ... 71	71
РОЗДІЛ 5. ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ.....	82
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	94

ВСТУП

У сучасних соціально-економічних реаліях України ключовим вектором є підвищення рівня інноваційного розвитку. Як наслідок, серед ключових засад реалізації державної політики регіонального розвитку виділені забезпечення сталого економічного і науково-технологічного зростання суб'єктів України, а також підвищення рівня їх конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

У державному законі від 23.08.1996 № 127 «Про науку і державної науково-технічної політики» також робиться акцент на розвитку міжнародного наукового і науково-технічного співробітництва країни, що підкреслює важливість врахування даних напрямків при формуванні соціально-економічної та інноваційної політики суб'єктів України.

У свою чергу, стратегія просторового розвитку України на період до 2025 року (затв. Постановою від 13 лютого 2019 р № 207) передбачає посилення прикордонного співпраці з сусідніми країнами, в тому числі за рахунок сприяння міжрегіональної координації в сфері стратегічного та територіального планування прикордонних суб'єктів України і муніципальних утворень з прикордонними регіонами сусідніх країн, що актуалізує завдання з розвитку методичного інструментарію, який забезпечує реалізацію цих процесів.

Розширення подібного методичного інструментарію підвищить ефективність реалізації державного закону від 28.06.2014 № 172 «Про стратегічне планування в Україні» в частині забезпечення національної безпеки і соціально-економічного розвитку російських регіонів, в тому числі геостратегічних територій, визначених стратегією просторового розвитку.

Таким чином, формування регіональної інноваційної політики в умовах просторового зближення України і країн-учасниць інтеграційних процесів має бути орієнтоване на пошук і активізацію припливу ресурсів від експлуатації генеруються міждержавних інтеграційних ефектів.

Разом з тим питання просторової регіональної інтеграції в інноваційній сфері залишаються маловивченими, не кажучи вже про можливості об'єднання

наукових, технологічних, освітніх і фінансових ресурсів, ринків збуту інноваційної продукції та технологій, що реалізуються в рамках державних політик країн-учасниць інтеграційних утворень.

Можливості розвитку механізмів і інструментів формування регіональної інноваційної політики набувають все більшої актуальності. Також ряд інституційних і зовнішньополітичних змін викликають необхідність додаткового теоретико-методичного супроводу формується соціально-економічної та інноваційної політики суб'єктів України, що дозволяє враховувати інтеграційні можливості і обмеження, пов'язані з перспективами розширення економічного і науково-технологічній простору.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

1.1. Сучасні пріоритети просторового розвитку України

Як і термін «простір», поняття «просторовий розвиток» вельми широко і складно за своїм економічним змістом і по сей день зазнає ряд трансформацій. Термін «просторовий розвиток» утвердився в Європі, Канаді, а потім в США до початку 1970-х років, а почав вживатися з початку 1930-х років.

Грунтуючись на дослідженнях П.А. Мінакіра [33, 157 ст.], можна виділити три основні етапи, що характеризують якісні трансформації просторових досліджень:

- Природно Географічний (економіка в рамках географічного простору). Невисока просторова мобільність товарів і формування локальних ринків, а також перерозподіл матеріальних цінностей в просторі в процесі торгівлі та завоювань. Питання диференціації продуктивності факторів виробництва в межах національного простору досліджувався фрагментарно через недостатню забезпеченість інформацією конкурентоспроможності окремих територій, поглиблення спеціалізації(поділ праці) країн, їх національних економік, виходячи з географічних умов, що обумовлюють вибір місця і виду економічної діяльності.
- Регіональний (перехід від економіки регіонів до регіональної економіки). перехід від дослідження економіки території до узагальнення інформації про економічних системах в рамках географічного простору. Розглядаються питання міжнародної торгівлі (наднаціональної взаємодії). Дослідження економічних взаємодій в просторі і їх багаторівневої структури стало головною тенденцією

розвитку регіональної науки. Склалося уявлення про регіональну економічну систему як підсистему національного і світового господарства. Акцент перенесено на моделювання економічних взаємозв'язків на різних просторових рівнях. Розміщення видів діяльності (порівняльні витрати, собівартість, ціна, структура попиту, гранична корисність, інтенсивність, продуктивність і ін.), пошук економічних взаємозв'язків, закономірностей трансформації конкретних територіальних утворень, розвиток національного простору.

- Глобальний (економіка в умовах глобалізації) інтегрування національних підсистем в єдиний економічний простір і перетворення інформації в фактор формування і розвитку економічної діяльності, яка виходить за рамки короткострокових економічних ефектів необхідність довгострокового прогнозування економічного розвитку і обліку екстернальних ефектів призводить до потреби просторової організації як функції управління просторовим розвитком.

У своєму дослідженні ми будемо спиратися на положення регіональних та глобальних напрямків просторових досліджень, аналізуючи можливості ефективної інтеграції їх принципів для цілей формування регіональної інноваційної політики в умовах просторового розвитку України. Відзначимо, що в регіональній науці не склалось єдиного визначення понять «регіон» і «регіональна політика» [21, 108 ст.].

Представлені основні підходи до дослідження і трактування понять «регіон» і «регіональна політика», на сучасному етапі розвитку економічних просторових досліджень виділяються три основні підходи:

- Територіальний підхід (Домінуючий підхід, в якому простір і територія розглядаються як синоніми. Актуальний в доіндустріальну і індустріальну епохи розвитку суспільства спроба розгляду економічного простору по географічним критеріям підмінює і обмежує поняття «Простір» географічними рамками).

- Ресурсний підхід (Економічний простір виступає як середовище для перерозподілу обмежених ресурсів між учасниками економічних відносин. Характерний для індустріальної економіки. У постіндустріальному суспільстві економічні ресурси в їх традиційному вигляді не є *prime* - елементом економічного процесу).
- Інформаційний підхід (Економічний простір досліджується через різні аспекти інформатизації та цифровізації економічного процесу. Слабка вивченість і методологічне опрацювання, фаза зародження).

Відмітимо, що незалежно від змісту підходу ключовим фактором формування економічного простору є наявність узгодженості економічних інтересів суб'єктів господарювання, що забезпечує зростання їх конкурентоспроможності, що має досягатися в рамках формованої політики соціально-економічного розвитку населених територій. Так, Л.С. Пшик під просторовим соціально-економічним розвитком регіону розуміє «кількісні і якісні збільшення в окремих соціальних і економічних (господарських) компонентах і їх поєднаннях, які викликають зміни і їх просторових характеристик (Відбуваються зміни і їх просторових вимірів)» [49, 66 ст.].

Доманицька П.П. розуміє під просторовим розвитком «прогресивні зміни в просторовій (територіальній) організації суспільства», підкреслюючи, що «дані зміни повинні стати результатом цілеспрямованої діяльності держави щодо вдосконалення організації розселення жителів, розміщення на території об'єктів економіки, соціальної сфери, транспортної, енергетичної та інших інфраструктур та ін.», що підсилює роль якісного розвитку методологічних аспектів формування регіональної соціально-економічної політики [7, 202 ст.].

Ця теза підтверджується в дослідженнях Квак С.А., що розглядає просторовий розвиток як «термін, що фіксує територіальну проекцію соціально-економічної політики, що виражає географічну орієнтацію території, що реалізуються в ній проектів і програм [52, 313 ст.]. На тлі зростаючої потреби в розробці стратегій регіонального і галузевого розвитку, пов'язаних з реалізацією державного закону 28 червня 2014 року № 172 «Про стратегічне

планування в Україні», отримують актуальність напрямку досліджень в області вироблення єдиних практико-орієнтованих методологічних підходів до визначення принципів розробки, методів аналізу та оцінки ефективності стратегій, затребуваних з боку органів державної влади та місцевого самоврядування.

Як наслідок, описані трактування просторового розвитку є актуальними для нашої країни, так як прикладні завдання просторового розвитку вирішуються переважно в рамках централізованої політики держави, орієнтуючи дослідників на проблематику стратегічного планування і програмування, включаючи реалізацію національної стратегії просторового розвитку.

Стратегія просторового розвитку України на період до 2025 роки (далі - Стратегія) визначає просторовий розвиток як «Вдосконалення системи розселення і територіальної організації економіки, в тому числі за рахунок проведення ефективної державної політики регіонального розвитку»[66, 122 ст.]. Погоджуючись з критикою методологічної слабкості опрацювання стратегії, а також порушенням логічної послідовності розробки документів державного планування витрат (спочатку стратегії суб'єктів України, а потім просторова стратегія), відзначимо, що документ є ключовим при визначенні пріоритетів просторового розвитку держави.

В рамках стратегії національне економічний простір отримує уявлення як сукупність адміністративних просторів, що стримує можливості застосування різних підходів до її формування та реалізації. При цьому просторовий розвиток доцільно розглядати як з позиції активізації можливостей соціально-економічного розвитку регіонів, так і з позиції виникнення обмежень розвитку цих факторів.

З огляду на, що перспективи просторового розвитку України повинні визначатися з урахуванням впливу глобальних викликів, ми будемо спиратися на теза, що при формуванні регіональної соціально-економічної політики і при подальшій розробці відповідних регіональних стратегій і програм необхідні

облік і адаптація цих документів до макроекономічних викликів і можливостей просторового положення держави. Це забезпечить створення і раціональний розподіл в просторі організаційних, податкових, фінансових і кадрових умов для ефективного функціонування господарюючих суб'єктів.

В Україні ключовими викликами соціально-економічного розвитку стають на необхідності активізації інноваційного розвитку, постіндустріальна і цифрова трансформація економіки, посилення міграційної рухливості і невіршеність екологічних проблем, що мають просторовий вимір. Особливе місце тут займають процеси регіоналізації як один із напрямів реформування і розвитку національної економіки.

Формування інноваційного середовища, процес колективного навчання, генерація інновацій і трансформація інститутів розвитку відбувається в просторі найбільш результативно, так як географічна близькість учасників інноваційного середовища знижує витрати збору інформації, спрощує колективна взаємодія, а також запобігає ризики опортуністичної поведінки [4, 401 ст.]. При цьому, незважаючи на значну роль держави в стимулюванні інноваційної діяльності, ключовою передумовою для її активізації на макрорівні виступає її розвиток на мезорівні - в рамках формованої регіональної інноваційної політики.

Зазначені параметри повинні знаходити відображення в цілях, завданнях, методах, механізмах, інструментах і цільових індикаторах формованої інноваційної політики як на рівні країни, так і на рівні регіонів.

1.2. Концептуальні основи формування сучасної регіональної інноваційної політики в Україні

У науковій літературі термін «регіональна інноваційна політика» має досить широку інтерпретацію і може укрупнено розглядається в двох аспектах: як сукупність механізмів і інструментів, спрямованих на рішення окремих проблем розвитку регіональної соціально-економічної системи, і як більш широка область вирішення регіональних проблем в рамках тісній залежності

від цілей і ресурсів федерального рівня.

М. В. Титова виділяє два основні підходи до змісту регіональної інноваційної політики і формулює на їх основі визначення регіональної інноваційної політики як «сукупності прийнятих зацікавленими групами і узгоджених між собою цілей і пріоритетів інноваційної діяльності в регіоні, досягнення яких виявляється можливим за рахунок комплексної та послідовної реалізації особливого набору методів та інструментів, спрямованого на формування регіональної інноваційної підсистеми, яка має характерними ознаками економіки, базується на знаннях» [10, 77 ст.].

Дане визначення можна назвати актуальним для досліджень в області розробки нових механізмів та інструментів, забезпечують ефективність розробки та реалізації інноваційної політики в суб'єктах України. В Україні сучасна державна політика регіонального розвитку реалізується «з урахуванням стратегічних національних пріоритетів України, визначених у документах стратегічного планування, розроблених на федеральному рівні в рамках визначення мети, прогнозування, планування і програмування».

При цьому в концепції довгострокового соціально-економічного розвитку України на період до 2020 року, задається вектор переходу до інноваційного соціально орієнтованого типу економічного розвитку країни, позначені завдання по «зміцненню системи стратегічного управління регіональним розвитком, підвищення комплексності та збалансованості розвитку регіонів і розміщення продуктивних сил, підвищення збалансованості зобов'язань регіональних і муніципальних влади і їх фінансових можливостей».

Описані особливості державної політики регіонального розвитку підкреслюють важливість інноваційної компоненти при визначенні пріоритетів просторового розвитку, необхідність їх взаємної ув'язки при формуванні інноваційної політики суб'єктів України, а також пов'язаних з її реалізацією стратегій і програм.

Документами, що забезпечують концептуальну основу формування інноваційної політики на національному і регіональному рівнях, служить

національний закон від 23.08.1996 № 127 «Про науку і державної науково-технічної політики» і стратегія інноваційного розвитку України на період до 2020 року [27, 96 ст.].

Згідно ст.11 цілями державної науково-технічної політики є: «розвиток, раціональне розміщення та ефективне використання науково-технічного потенціалу, збільшення вкладу науки і техніки в розвиток економіки держави, реалізацію найважливіших соціальних задач, забезпечення прогресивних структурних перетворень в області матеріального виробництва, підвищення його ефективності і конкурентоспроможності продукції, поліпшення екологічної обстановки і захисту інформаційних ресурсів держави, зміцнення обороноздатності держави і безпеки особистості, суспільства і держави, інтеграція науки і освіти».

Стратегія інноваційного розвитку визначає пріоритет реалізації соціально-економічної політики держави в бік підтримки регіонів, інвестують в інноваційний розвиток, що має знаходити відображення в рамках формованої інноваційної політики суб'єктів України.

У Стратегії визначено завдання по розробці регіональних стратегій і програм інноваційного розвитку із залученням зацікавлених наукових і освітніх організацій, підприємств та інститутів розвитку, спрямованих на «координацію зусиль зі створення інноваційної інфраструктури, розвиток інноваційного підприємництва, поліпшення взаємодії регіональних адміністрацій з існуючими компонентами інноваційної інфраструктури науково-дослідними та освітніми центрами, інфраструктурою фінансування інновацій та інноваційними компаніями». Стратегія просторового розвитку також визначає набір механізмів, що забезпечують узгодженість інноваційних політик національного і регіонального рівнів.

При розгляді перспективи просторового розвитку країни з орієнтацією на посилення регіональної інноваційної політики, особлива роль при її формуванні відводиться якості цілепокладання. цілепокладання в економічній політиці давно знаходиться в центрі уваги зарубіжної економічної теорії і практики,

включаючи роботи нобелівських лауреатів Р. Фрішема і Я. Тінбергена [13, 48 ст.]. Погоджуючись з Л.С. Шеховцевим, що «стратегічним цілепокладанням соціально-економічного розвитку регіону називається системний процес розроблення, погодження та вибору стратегічних цілей по їх утриманню, мірилом і кількісним значенням», відзначимо, що в сучасному законодавстві під стратегічним плануванням розуміється «діяльність учасників стратегічного планування по цілепокладання, прогнозування, планування і програмування, спрямована на вирішення завдань сталого соціально-економічного розвитку України, суб'єктів України і муніципальних утворень і забезпечення національної безпеки України» [11, 61 ст.].

Таким чином, в сучасному законодавстві простежується тісний взаємозв'язок між ефективністю стратегічного планування і стійкістю соціально-економічного розвитку держави. Незважаючи на множинність трактувань поняття «сталий розвиток», можна резюмувати, що даний термін має на увазі процес соціально-економічних змін, при якому експлуатація природних ресурсів, дотримання екологічного балансу, процеси соціально-економічного розвитку, а також безперервні інституційні перетворення узгоджені між собою і забезпечують реалізацію довгострокових інтересів суспільства.

Наказ Президента України № 440 від 1 квітня 1996 «Про Концепцію переходу України до сталого розвитку» встановлює, що перехід до сталого розвитку країни можливий в разі забезпечення сталого розвитку всіх регіонів, що передбачає формування ефективної просторової структури економіки країни при дотриманні балансу інтересів суб'єктів в рамках розробки і реалізації регіональних програм переходу до сталого розвитку, а також їх подальшої інтеграції з державною політикою в області сталого розвитку [20, 371 ст.].

Таким чином, в рамках формованої інноваційної політики суб'єктів України повинна бути забезпечений зв'язок механізмів забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів з пріоритетними напрямками

просторового розвитку, позначаються на федеральному рівні. Різні підходи до забезпечення стійкості соціально-економічного розвитку регіону представлені на малюнку.

Світовий досвід показує, що сталий регіональний розвиток і підтримання конкурентоспроможності країни в довгостроковій перспективі в більшою мірою залежать від потенціалу інноваційної діяльності, ніж від ресурсних можливостей. При цьому в умовах поляризованого розвитку суб'єктів України перспективи їх підтримки з боку федерального центру знаходяться в прямій залежності від ефективності нової стратегії, де ключовим завданням також є підвищення конкурентоспроможності на основі реалізації конкурентних переваг населеної території.

М. Портер стверджував: «Незважаючи на всі дискусії, дебати і публікації на цю тему, до сих пір не існує будь-якої переконливої теорії, що дозволяє пояснити конкурентоспроможність або навпаки неконкурентоспроможність окремих країн» [68, 36 ст.]. Більш того, немає навіть загальновизнаного визначення терміну «конкурентоспроможність» стосовно до окремих країн. Ця теза вельми наочно відображає ситуацію в області наукових досліджень і практики управління конкурентоспроможністю регіональної економіки.

Концепція конкурентоспроможності регіону активно розвивається також в вітчизняній економічній літературі і часто визначається як «Обумовлене економічними, соціальними, політичними та іншими факторами становище регіону та його окремих товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, що відображається через показники (індикатори), адекватно характеризують такий стан і його динаміку».

В свою чергу, ефективність регіональної інноваційної політики буде залежати від сукупності факторів, що забезпечують активізацію інноваційних та інвестиційних процесів. Незалежно від поглядів дослідників на зміст терміну «Конкурентоспроможність регіону», об'єктивне зростання даного показнику неможливо без ефективної економічної політики держави, яка враховує пріоритети і можливості стратегії сталого соціально-економічного розвитку

суб'єктів України, що забезпечує формування точок індустріального, технологічного та інфраструктурного зростання.

Таким чином, можна зробити висновок, що дієвість прийнятих управлінських рішень в органах державної влади в сфері формування інноваційно орієнтованої політики регіонального розвитку будуть залежати від ефективності використання географічних, природно-кліматичних, демографічних, соціокультурних характеристик і економічних ресурсів населеної території, а також безперервності генерації і швидкості дифузії інновацій, що повинне досягатися шляхом постановки і реалізації конкретних цілей і завдань в рамках інноваційно орієнтованої стратегії соціально-економічного розвитку суб'єкту України.

В свою чергу, методи оцінки ефективності реалізації регіональної інноваційної політики (в тому числі рейтинги) повинні враховувати не тільки сукупність інноваційних факторів, але і якість визначення мети, стійкість соціально-економічного розвитку і конкурентоспроможність населеної території, формуючи комплексну систему координат для моніторингу, контролю та прийняття управлінських рішень з боку органів влади [44, 151 ст.].

З огляду на викладене, сучасні методичні підходи до формування регіональної інноваційної політики та її зміст в умовах просторового розвитку повинні розвиватися з урахуванням системи чинників, які визначають якість визначення мети, забезпечує не тільки реалізацію нормативно закріплених стратегічних цілей і завдань розвитку суб'єкту України, а й стійкість його розвитку з урахуванням інноваційної компоненти, що лежать в основі зростання конкурентоспроможності регіону.

Як наслідок, регіональну інноваційну політику пропонується розглядати як сукупність принципів, цілей, завдань, методів, механізмів, інструментів і заходів, спрямованих на досягнення стратегічних орієнтирів інноваційного розвитку регіону, що забезпечують підвищення його конкурентоспроможності і стійкість соціально-економічного розвитку в умовах просторових трансформацій економіки.

1.3. Особливості формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції країни

Розвиток і поглиблення міжнародного поділу праці в післявоєнний період другої половини ХХ ст., довгострокове економічне зростання відкритості регіональних ринків зумовили виникнення інтеграційних процесів між державами. При цьому інновації стали найважливішим інструментом конкурентної боротьби для більшості країн, а формування системи багаторівневої підтримки інноваційної діяльності виступає пріоритетом в питаннях визначення мети при розробці національної економічної політики.

Дані аспекти знаходять відображення і в принципах державної політики регіонального розвитку в Україні, одним з яких є «забезпечення стійкого економічного зростання і науково-технологічного розвитку регіонів, підвищення рівня конкурентоспроможності їх економіки на міжнародних ринках». Поняття «інтеграція» (від лат. Integratio - відновлення, з'єднання) з'явилося в науковій літературі в кінці ХІХ - початку ХХ ст. і означає процес формування єдності, цілісності на основі об'єднання будь-яких частин. Різних форм і видів інтеграції присвячені праці Е. Дюркгейма, М. Вебера, Х. Кельзена, Д. Шиндлера, Р. Шмеда, К. Шмідта та багатьох інших авторів [59, 108 ст.].

В економічній літературі ж найбільшого поширення набула інтерпретація еволюції форм інтеграції Б. Баласса, що виділяв зону вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний і валютний союз і повну економічну інтеграцію. У науковій літературі під міжнародною економічною інтеграцією часто розуміється високий ступінь інтернаціоналізації виробництва на основі розвитку глибоких і стійких взаємозв'язків між національними господарствами, що веде до поступового зрощування національних господарських систем на базі узгодженої міждержавної економічної політики.

Значне місце тут відводиться виробничій кооперації в рамках реалізації спільних проектів і програм, в тому числі по створенню транснаціональних фінансово-промислових груп. У своїх дослідженнях П.А. Мінакір і А.Н. Дем'яненко відзначають, що «країни, в максимальному ступені інтегровані в

найбільші економічні блоки, мають можливість при мінімальних просторових витратах отримувати максимальний прибуток від експлуатації інтегрованого простору» [12, 225 ст.]. Економіки, що входять до складу провідних економічних угруповань (НАФТА, ЄС, СВА) експлуатують 48-50% глобального економічного простору як прямо, так і опосередковано (через 53% у частку в економічному глобальному обороті) і створюють майже 53% світового доходу» [5, 69 ст.].

З огляду на те, що «економічна інтеграція - це особлива складна форма усупільнення праці і виробництва, що виникає на сучасному етапі розвитку продуктивних сил, які в умовах науково-технічної революції характеризуються все більш активним застосуванням наукових знань», в якості одного з ключових напрямків просторової активізації інноваційної діяльності в областях України доцільно розглядати потенціал міждержавної інтеграції.

Відзначимо, що в Законі від 23.08.1996 № 127 «Про науку і державної науково-технічної політики» серед основних принципів реалізації державної науково - технічної політики фігурує розвиток міжнародного наукового і науково-технічного співробітництва України, що дозволяє судити про його пріоритетності при формуванні напрямків національної інноваційної політики.

В рамках міжнародного інноваційного співробітництва діяльність держави буде націлена на підтримку відтворення і збуту інноваційної продукції, її після продажного обслуговування на тлі утилізації застарілих товарів. Це передбачає договірну основу між учасниками інноваційної діяльності в довгостроковій перспективі. При цьому основною метою міжнародного інноваційного співробітництва будуть служити конкретні соціально-економічні результати. Таким чином, державна інноваційна політика в умовах просторового зближення країн-учасниць інтеграційних процесів здатна і повинна отримувати приплив ресурсів від експлуатації генеруються міждержавних інтеграційних ефектів.

В цілому під міждержавної інтеграцією в інноваційній сфері може розумітися «об'єднання наукових, технологічних, освітніх і фінансових

ресурсів, а також потенціалів ринків збуту інноваційної продукції і технологій як для внутрішнього використання, так і експорту, реалізованих в рамках відповідних державних політик».

Історичний огляд природи інноваційного процесу Р. Ротвелла показує, що розвиток йшов від простих лінійних до складних нелінійних моделей інноваційного процесу. З середини 1980-х років з'явилася модель, характеризує інтеграцію всередині фірми з постачальниками, покупцями, а з 1990-х років починає переважати модель стратегічної інтеграції, згідно якої фірма здійснює безперервний інноваційний процес на основі гнучкого реагування на зміни у зовнішньому середовищі [55, 82 ст.].

Характерними рисами такої моделі є тісний контакт між учасниками ринку, зростання значення зворотних зв'язків у взаєминах між виробником і споживачем, зміна ситуації, послідовності стадій науково - інноваційного циклу, зростання ролі науково-технічної кооперації, розширення потоків знань і технологій між суб'єктами інноваційного процесу.

Таким чином, сучасна модель інноваційної діяльності є нелінійною - між суб'єктами інноваційної діяльності виникає складна система взаємин, що вимагає високого рівня інтеграції не тільки всередині підприємства, але і на міжфірмовому, а також на міжгалузевому і міжсекторному (освіта - наука - промисловість) рівнях.

Створення постіндустріального суспільства і підвищення міжнародної конкурентоспроможності держави тісно пов'язані з максимізацією інноваційного потенціалу регіонів з урахуванням їх особливостей. Як наслідок, сучасне просторовий розвиток країни буде залежати від розширення географії та прискорення економічного зростання, науково-технологічного та інноваційного розвитку, про що також свідчать положення стратегії просторового розвитку. Документ покликаний забезпечити «національну безпеку за рахунок соціально-економічного розвитку геостратегічних територій, включаючи сприяння міжрегіональному співробітництву з прикордонними регіонами сусідніх країн з науково-технічної, соціальної,

екологічної сферах, туризмі, регулювання ринку праці, розвитку інфраструктур, запобігання надзвичайним ситуаціям, ліквідації наслідків катастроф та стихійних лих, боротьбі з епідеміями і ліквідації їх наслідків».

Питання просторового поширення інновацій піднімалися в роботах Т. Хегерстранда, що передбачало, що для розсіювання інновації у часі і в просторі повинен існувати механізм зіткнення і переконання, щоб передавати дане явище. Дана модель мала значний вплив на соціально-економічну географію в 1960-х і 1970-х роках і розвивалася Л. Бауденом, С.П. Земцовим, Б. Йохансеном, А. Клиффом, Р. Моррілла, Д. Стренг, Й. Хейнінгом, Е. Шеппардом. В.А. Васін і Л.Е. Мінделі відзначають, що «просторова близькість активізує контакти між господарюючими суб'єктами, щільність інноваційних взаємозв'язків залучає в інноваційні системи нових економічних суб'єктів, регіональна та національна взаємодія є основою формування інноваційної системи» [6, 47 ст.].

Е.В. Йоду і Л.І. Єфімченка, розглядаючи аспекти формування регіональної інноваційної політики, також підкреслюють важливість міжнародного співробітництва: «Багато російських компаній мають незадіяні виробничі фонди, що може зацікавити іноземних партнерів в організації спільних підприємств з випуску інноваційної продукції» [22, 162 ст.].

Ключовим фактором просторової інтеграції учасників інноваційної сфери можна назвати географічну близькість:

- Когнітивна близькість (Необхідна учасникам, щоб успішно спілкуватися, розуміти, засвоювати і обробляти нову інформацію. Ускладнює спілкування і призводить до нерозуміння і обмеження можливості для інтерактивного навчання характеризує відсутність джерел новизни).
- Організаційна близькість (Необхідна для контролю невизначеності і опортуністичного поведінки в обміні знаннями всередині і між організаціями. Може заподіяти збиток інтерактивного навчання через

закритості і відсутність гнучкості. Йде поряд з відсутністю контролю, збільшуючи небезпеку опортунізму).

- Соціальна близькість (Може стимулювати інтерактивне навчання за рахунок довіри і зобов'язань. Може бути шкідлива для інтерактивного навчання через закритості і ризику опортунізму. Може наносити шкоду інтерактивному навчанню та інноваціям через відсутність довіри).
- Інституційна близькість (Є стимулюючим фактором, забезпечує стабільні умови для ефективного інтерактивного навчання. Несприятлива для нових ідей і інновацій через інституційної закритості і інертності. Завдає шкоди колективним діям і інноваціям через слабкі формальні інститути і відсутність соціальної згуртованості та спільних цінностей).
- Географічна близькість (просторова або фізична відстань між економічними суб'єктами в абсолютному і відносному сенсах. Чим більше відстань між суб'єктами, тим менше інтенсивність позитивних зовнішніх ефектів, важка передача неявних знань і поширення кодифікованих знань. Об'єднує людей разом, сприяє інформаційним контактам і обміну неявними знаннями).

Разом з тим міжнародні кордони залишаються важливим перешкодою для обміну знаннями та розвитку різних форм інноваційного співробітництва. Навіть коли регіони розташовані географічно близько і мають спільні технологічний досвід, бар'єрами виступають міжнародний кордон і мовні відмінності. Існують також витрати, пов'язані з транскордонною співпрацею в сфері інновацій, для мінімізації яких державі необхідно сприяти інтеграції в рамках інноваційної політики з урахування регіональних особливостей.

Спираючись на результати дослідження М.М. Геращенко, можна визначити ключові фактори, які стримують інтеграційні процеси. Українські підприємці не можуть формувати інноваційні моделі четвертого і п'ятого поколінь, орієнтуючись на ієрархічні централізовані системи управління

інноваціями [40, 245 ст.].

Переважає самостійна інноваційна діяльність, націлена на пошук інвесторів по міру масштабування проектів. При цьому ключовою проблемою залишається брак кваліфікованих фахівців, здатних до кооперації та ефективній взаємодії в рамках великих міжрегіональних і міжнародних проектів.

Просторовий механізм інноваційного розвитку активно використовується і в зарубіжній практиці, однак підходи до організації його територіальних форм значно відрізняються один від одного. застосування специфічних механізмів та інструментів призводить до формування якісно різних національних інноваційних систем.

Беручи до уваги, що перспективи розвитку методологічного інструментарію, що стосується формування єдиного інноваційного простору в рамках міждержавної інтеграції, тісно пов'язані з концепцією національних інноваційних систем, однією з ключових завдань стає пошук можливостей і механізмів об'єднання елементів національних інноваційних систем, а тому числі через взаємодію обласних інноваційних систем, що доцільно враховувати при формуванні регіональної інноваційної політики, а також пов'язаних з нею стратегій і програм.

Є.Ю. Винокуров і А.М. Лібман, досліджуючи поняття «регіональна інтеграція », виділяють два процеси [70, 111 ст.]:

1) регіоналізм - заснований на міждержавних відносинах приводить до створення міжнародних союзів, об'єднань і, можливо, наднаціональних інститутів (інтеграція «зверху»);

2) регіоналізація - заснована на неформальному взаємодії між компаніями, громадськими групами і людьми в окремих країнах і виникненні торговельних і інвестиційних зв'язків, які часто існують без державної підтримки, а іноді навіть всупереч перешкодам, створюваним урядами (інтеграція «знизу»). На наш погляд, ефективна регіональна інноваційна політика повинна містити сукупність механізмів, що забезпечують максимізацію ефектів від реалізації обох процесів в рамках розроблених

стратегій і програм розвитку суб'єктів України. Відзначимо, що важливим практичним аспектом формування та реалізації регіональної інноваційної політики служить необхідність врахування впливу відразу трьох сил - національної політики обласного соціально-економічного розвитку, національної науково-технічної політики і політики соціально-економічного розвитку суб'єктів України.

У поєднанні цих трьох елементів досягається можливість побудови обласних інноваційних систем, що сприяє не тільки сталому соціально-економічному зростанню області, але і забезпечує можливості інноваційного розвитку національної економіки. Таким чином, цільовим параметром політики інноваційного розвитку регіону з урахуванням забезпечення конкурентоспроможності та оптимального розвитку національних інноваційних систем повинна бути раціоналізація структури регіонального науково-освітнього та соціально-економічного потенціалів.

При цьому обласні інноваційні системи можуть і повинні розвиватися паралельно з національними інноваційними системами, так як наявність регіональних державних дослідницьких організацій, великих підприємств, індустріальних кластерів, венчурного капіталу, сильної підприємницького середовища, інноваційної інфраструктури можуть по-різному впливати на інноваційну ефективність конкретних областей.

Ці умови створюють потенціал для розвитку контактів з постачальниками, споживачами, конкурентами та державними дослідницькими установами, в тому числі в рамках прикордонного та міжрегіонального взаємодії. Наукова література з обласними інноваційними системами переважно досліджує відносини між різними типами суб'єктів, розташованих в одному місці. Наприклад, концепція «Потрійної спіралі» відноситься до тісної взаємодії фірм, університетів і державного сектора, що забезпечують розвиток[2, 180 ст.]. Разом з тим, якщо в регіоні генеруються нові знання та інноваційні партнери взаємодіють як на глобальному, так і на місцевому рівнях, глобальні знання можуть ефективніше поширюватися на локальному рівні.

Елементи інноваційної системи працюють в різних просторових масштабах, а транскордонна взаємодія може забезпечувати регіональну конкурентоспроможність за рахунок взаємодії з глобальними суб'єктами. Таким чином, можна виділити кілька концептуальних передумов для активізації транскордонного співробітництва, пов'язаних з інноваційним та економічним розвитком населених територій. В умовах соціально-економічних трансформацій актуалізуються дослідження простору, його змістовних форм і взаємодій, що дають можливість аналізувати просторові елементи суспільної системи, якими є області.

Для України це важливо через великі географічних площ з високим рівнем просторового різноманітності, що створює розгалужену систему регіональних спеціалізацій і міжрегіональних взаємодій. Таким чином, просторова інтеграція, можливості активізації торгової та виробничої кооперації господарюючих суб'єктів різних країн, формування міжнародних інноваційно орієнтованих підприємств, глобальна мобільність кваліфікованих кадрів і розширення науково-освітнього простору є значимими факторами для інноваційного розвитку держави, що має знаходити відображення при формуванні не тільки національної, але і обласної інноваційної політики.

На закінчення першого розділу, узагальнимо отримані результати:

1. Виявлено, що прикладні завдання просторового розвитку вирішуються переважно в рамках централізованої політики держави, орієнтуючи дослідників на проблематику стратегічного планування та програмування, зокрема на реалізацію стратегії просторового розвитку України на період до 2025 року. При цьому одним з ключових чинників ефективного просторового розвитку держави стає необхідність врахування в документах державного стратегічного планування впливу глобальних викликів.

2. Ключовими викликами для сталого соціально-економічного розвитку України стають на необхідності активізації інноваційного розвитку постіндустріальної та цифрової трансформація економіки, посилення міграційної рухливості і вирішення екологічних проблем, що мають

просторовий вимір, що має знаходити відображення при формуванні соціально-економічної політики, що має інноваційну орієнтацію.

3. Зроблено висновок про необхідність врахування і адаптації регіональних стратегій і програм до макроекономічних викликів і можливостей просторового положення держави, що забезпечить ефективність використання обмежених ресурсних і стійкість функціонування господарюючих суб'єктів. Зазначені параметри повинні знаходити відображення в цілі, завдання, методи, механізми, інструменти та цільових індикаторах формованої інноваційної політики як на рівні країни, так і на рівні регіонів.

4. Обґрунтовано, що дієвість прийнятих управлінських рішень в органах державної влади у сфері формування інноваційно орієнтованої політики регіонального розвитку буде залежати від ефективного використання географічних, природно-кліматичних, демографічних, соціокультурних характеристик і економічних ресурсів населеної території, а також безперервної генерації і швидкості дифузії інновацій, що повинне досягатися шляхом постановки і реалізації конкретних цілей і завдань в рамках інноваційно орієнтованих стратегіях соціально-економічного розвитку суб'єктів України.

Як наслідок, сучасні методичні підходи до формування обласної інноваційної політики та її зміст в умовах просторового розвитку повинні трансформуватися з урахуванням системи факторів, які визначають якість визначення мети, що забезпечує не тільки реалізацію нормативно закріплених стратегічних цілей і завдань розвитку суб'єктів України, а й стійкість їх розвитку з урахуванням інноваційних компонентів, лежить в основі зростання конкурентоспроможності.

5. Уточнено поняття обласної інноваційної політики, яку пропонується розглядати як сукупність принципів, цілей, завдань, методів, механізмів, інструментів і заходів, спрямованих на досягнення стратегічних орієнтирів інноваційного розвитку регіону, що забезпечують підвищення його конкурентоспроможності та стійкість соціально-економічного розвитку в умовах просторових трансформацій економіки.

6. Встановлено, що сучасний просторовий розвиток країни залежить від розширення географії і прискорення економічного зростання, науково-технологічної та інноваційного розвитку, про що свідчать положення стратегії просторового розвитку. Як наслідок, в якості одного з ключових напрямків просторової активізації інноваційної діяльності в областях України пропонується розглядати потенціал міждержавної інтеграції [19, 333 ст.].

При цьому ключовими факторами для інноваційного розвитку держави повинні стати: просторова інтеграція; активна міжнародна торгівля і виробнича інноваційно орієнтована кооперація; глобальна мобільність кваліфікованих кадрів; розширення науково-освітнього простору. Виявлені фактори повинні знаходити відображення при формуванні як федеральної, так і регіональної інноваційної політики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ І РОЗВИТОК МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка ефективності формування інноваційної політики суб'єктів України

Як показує міжнародна та українська практика, для оцінки різних аспектів формування та реалізації інноваційної політики держави може бути використаний широкий набір різних інструментів і методів. Представлений інструментарій в більшій мірі дозволяє оцінити стан інноваційної системи, наукового або інноваційного потенціалу, а не ефективність формування і реалізації інноваційної політики. Як наслідок, в національному науковому і експертному співтоваристві відсутня єдність у виборі як об'єкта, так і методологічного підходу до його оцінки.

При цьому потрібно використати в теорії і практиці набору показників, залежить саме від характеру об'єкта, цілей суб'єкта і його компетенцій, наявної інформаційної бази, що використовується інструментарію роботи, часу на вирішення завдання і інших чинників.

На основі вивчення та класифікації методологічних підходів, використовуваних для оцінки інноваційної політики, зокрема регіональної, можна зробити висновок, що найбільшого поширення як в теорії, так і практиці регіонального управління отримали індексні методи, що дозволяють дати інтегральну оцінку різних аспектів інноваційного розвитку окремої області і потім скласти рейтинг, який дає можливість розглядати в просторовому аспекті результативність проведеної національної науково-технічної та інноваційної політики [18, 51 ст.].

Формування і застосування подібних рейтингів базуються в основному на підході європейських інноваційних досліджень (European Innovation Survey,

Regional Innovation Survey, Union Innovation Survey) і, при належному ступені обмеженості застосування, дозволяють дати оцінку дієвості обласної інноваційної політики.

Ефективність застосування подібних обласних рейтингів пов'язана також з тим, що при їх складанні часто враховується значне кількість зацікавлених структур, а отримані результати регулярно доводяться до керівників національного і обласного рівню, що формує інформаційну основу для прийняття конкретних управлінських рішень в системі державного управління.

Поділяючи методичний підхід, розкритий в дослідженні І.С. Санду, розглянемо формування сучасної інноваційної політики в розрізі інвестиційно - інноваційного методу [9, 133 ст.].

Це пов'язано з тим, що наукові економічні дослідження, а також діяльність національних та обласних керівників зосереджена переважно навколо завдань підвищення інвестиційної привабливості і конкурентоспроможності регіону за рахунок активізації інноваційної компоненти в діяльності господарюючих суб'єктів. Розуміючи різницю в методології формування рейтингів, ми ставили перед собою завдання розібратися в кореляції отриманих результатів між інноваційної та інвестиційної складової, що проводиться областями політики.

Даний підхід може виражати оцінку з боку Кабінету Міністрів України на результати політики обласного розвитку, в тому числі з метою комплексної оцінки керівників суб'єктів України. В результаті ми бачимо чотири області-лідера (Київ, Харків, Одеса, Львів), які можуть характеризуватися ефективністю проведеної інвестиційної та інноваційної політикою [64, 192 ст.]. Також досить ефективною можна назвати роботу керівництва Запорізької області, яка увійшла в десятку кращих в рамках трьох рейтингів. Завершити оцінку можна трьома регіонами (Миколаївська, Рівненська, Вінницька області), які змогли зайняти лідируючі місця в одному з інвестиційних та інноваційних рейтингів, продемонструвавши значний потенціал для інноваційного розвитку.

Можна зробити висновок, що лише економічно розвинені регіони, два з яких міста національного значення, які сконцентровані переважно в центральній частині України, можуть забезпечити комплексне досягнення цілей інвестиційної та інноваційної політики, що також є фактором росту просторової диференціації інноваційної активності.

Відзначимо, що основні рейтинги суб'єктів України практично не оцінюють інтеграційний конкурентний потенціал території з позиції можливостей та напрямків активізації інноваційної діяльності, що практично не знаходить відображення в практиці формуванні інноваційної політики в суб'єктах України.

Наявність відповідних інструментальних методів дозволило б більш ретельно опрацьовувати національну інвестиційну та інноваційну політику на етапі формування, підвищуючи тим самим результативність і ефективність прийнятих управлінських рішень, в тому числі при реалізації стратегії просторового розвитку України. Саме якість методологічного супроводу на етапі формування політики дозволяє уникнути помилок при її реалізації, знижуючи сукупні витрати і підвищуючи її ефективність.

Незважаючи на те що просторова організація української економіки характеризується концентрацією наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в крупних і найбільших міських агломераціях, при переході на інноваційний тип розвитку українська економіка потребує перш за все в сприятливого інституційного середовища, що забезпечує активізацію інноваційних процесів з урахуванням політичних і культурних особливостей.

Від обліку даних факторів на етапі формування значним чином залежатимуть результати реалізованої інноваційної політики в суб'єктах України. Дослідження Світового банку, ОЕСР, ЮНЕСКО, а також результати міжнародних рейтингів, що відображають готовність країн до переходу на інноваційний тип розвитку і до «економіки знань» (Global Innovation Index, Bloomberg Innovation Index, The Global Competitiveness Index, The IMD World Competitiveness, The Global Talent Competitiveness Index, Networked Readiness

Index і ін.) також відображають інституційні проблеми інноваційного розвитку України [15, 72 ст.].

Серед них лідируючі позиції займають бюрократизація, слабкість нормативно-правової бази і практики її реалізації, зокрема захист прав інтелектуальної власності, корупція і загальні труднощі ведення бізнесу. Як наслідок, ключові фактори підвищення ефективності цілепокладання на етапі формування обласної інноваційної політики представлені далі:

- Національний рівень:

1) Визначеність пріоритетів соціально-економічного і просторового розвитку країни в рамках інноваційного вектору;

2) Врахування громадської думки, думки еліт і загальнокультурного тла для реалізації довгострокових завдань соціально-економічного розвитку в рамках інноваційного вектору;

3) Залучення регіонів, представників експертного та наукового співтовариства, а також бізнесу до вирішення завдань державного стратегічного планування;

4) Використання нових і розвиток існуючих механізмів в системі державного стратегічного планування (Краудсорсінг, круглі столи для пошуку «точок зростання », прогнози і тренди ключових глобальних подій, Форсайт, тиражування кращих практик і ін.) [34, 158 ст.];

5) Об'єктивна оцінка рівня конкурентоспроможності населеної території (Облік ресурсних обмежень і можливостей, просторова диференціація, інфраструктурні можливості та ін.);

6) Облік потенціалу просторової інтеграції, як в рамках міжрегіонального (ендогенний потенціал), так і прикордонного співробітництва (Екзогенний потенціал).

- Рівень суб'єктів України:

1) Визначеність пріоритетів, сильних і слабких сторін соціально-економічного розвитку регіону в рамках інноваційного вектору;

2) Якісне методологічне та організаційне забезпечення по розробці і

погодженням документів державного стратегічного планування (розвиток системи регламентів);

3) Наявність обласних координаційних центрів по реалізації вимог національного закону 28 червня 2014 року № 172 «Про стратегічне планування в Україні»;

4) Формування і безперервна робота дорадчих органів для обговорення питань територіального розвитку;

5) Наявність нормативних правових актів, забезпечують апробацію пілотних проектів (Розвиток механізмів проектного управління);

6) Розвиток методології оцінки доцільності застосування механізму ДПП, особливо на етапі розробки стратегій і державних програм;

7) Розвиток системи середньострокового і довгострокового бюджетного планування і прогнозування;

8) Наявність можливостей для тиражування кращих практик в області реалізації Національного закону 28 червня 2014 року № 172 «Про стратегічне планування в Україні» [6, 283 ст.];

9) Об'єктивна оцінка конкурентних переваг, що забезпечують доступ до інвестицій;

10) Облік потенціалу просторової інтеграції, як в рамках міжрегіонального (Ендогенний потенціал), так і прикордонного співробітництва (екзогенний потенціал).

Дані фактори також можуть визначати не тільки зміст і якість формованої обласної інноваційної політики, а й загальні параметри цілепокладання в рамках політики соціально-економічного розвитку суб'єктів України.

Відзначимо, що досліджувані нами рейтинги, а також методи інтегральної оцінки ефективності лише вибірково охоплюють дані параметри, що не дозволяє комплексно оцінити ефективність формування інноваційної політики області. Якщо звернутися до питань обліку чинників стійкості обласного соціально-економічного розвитку в рамках формованої інноваційної політики,

то в науковій літературі виділяються чотири основних методичних підходи.

Методичні підходи до оцінки стійкості регіонального розвитку:

- «Економічний» (Інтегральний): Полягає у формуванні та оцінці інтегрального показника стійкості з позиції збалансованості функціонування територіальних підсистем, позитивної динаміки показників і структурних змін на основі оптимального використання обмежених ресурсів та застосуванні зберігаючих технологій. Також оцінюються людський капітал, нематеріальні фінансові та інформаційні потоки, чинники екологічної безпеки.
- «Соціальний»: Сталий розвиток оцінюється в обласному контексті з точки зору забезпечення соціальної безпеки, стабільності суспільних систем і відносин.
- «Природоохоронний»: Сталий розвиток оцінюється з позиції забезпечення рівня екологічної безпеки та стабільності біосфери регіону.

Таким чином, для аналізу і інтегральної оцінки використовується набір показників, що характеризують рівень сталого розвитку регіонів з допомогою індексів, найбільш часто формуються з трьох груп показників (соціальні, економічні, екологічні). Хоча даний підхід і відповідає орієнтирам концепції переходу України до сталого розвитку.

Дослідники і практики не акцентують увагу на розвитку інноваційної складової при оцінці стійкості обласного розвитку, не кажучи вже про врахування потенціалу міжрегіональної і прикордонної просторової інтеграції.

В рамках стратегії просторового розвитку України розкриваються завдання щодо забезпечення стійкості соціально-економічного розвитку територій в середньо - і довгостроковій перспективі, зокрема за рахунок економічної спеціалізації регіонів, у зв'язку з чим ряд формується набір методичних підходів до ранжирування і кластеризації регіонів.

Так, Р.В. Фаттахов, пропонує набір показників, що дозволяють оцінити стійкість обласного розвитку в розрізі фінансово-економічної, соціальної та

екологічної складової при цьому не враховуючи показників інноваційного розвитку [57, 439 ст.].

Такий підхід якщо і розширює існуючу методологічну та практичну компоненту реалізації концепції переходу країни до сталого розвитку, то в незначній мірі забезпечує можливості оцінки соціально-економічного розвитку регіонів на основі інвестиційно-інноваційного підходу.

У свою чергу, І.Ю. Швець, Ю.Ю. Швець пропонують використовувати інтегральні індикатори інноваційного розвитку, вказуючи, що «Індекс сталого розвитку регіону робить можливим для органів державної влади оцінити слабкі і сильні сторони обласної політики і визначити пріоритетні напрямки подальшої діяльності» [56, 40 ст.].

Позитивною стороною їх підходу можна назвати акцент на необхідності обліку інноваційних факторів при формуванні інтегральної оцінки регіональної стійкості, однак автори в своїй методиці не пропонують конкретного набору уніфікованих показників, що ускладнює її практичне застосування.

В цілому найбільш комплексна система факторів для оцінки конкурентоспроможності області з урахуванням забезпечення стійкості його розвитку представлена в дослідженні Сорочак О.В. [70, 368 ст.]. На відміну від більшості проаналізованих робіт, автор виділяє інноваційно-інвестиційну компоненту як важливу складову інтегральної оцінки (потенціал інноваційної мобільності).

Розвиток подібних методичних підходів переводить теорію управління регіональною стійкістю в практику забезпечення зростання конкурентоспроможності суб'єктів України в рамках формованої політики соціально-економічного розвитку.

Погоджуючись з А.Є. Шаститко, підкреслимо, що для прийняття стратегічних управлінських рішень в рамках формованої регіональної інноваційної політики доцільно оцінювати екзогенні та ендогенні групи факторів, де серед екзогенних можуть розглядатися інтеграційні можливості

просторового розвитку як з позиції окремих регіонів, так і країни в цілому.

Екзогенні і ендогенні фактори конкурентоспроможності регіону:

- Екзогенні (Зміна значення не є прямим наслідком рішень і дій суб'єктів економічної політики на рівні регіону:

1) рішення національного центру (девальвація національної валюти, приватизація, націоналізація);

2) рішення, що приймаються в інтегрованих бізнес-групах, чия діяльність здійснюється одночасно в багатьох регіонах;

3) накопичені характеристики факторів виробництва (основний капітал, людський капітал, природні ресурси, організаційний капітал);

4) зміни кон'юнктури на світових товарних ринках.

- Ендогенні (Зміна значення є прямим наслідком рішень і дій суб'єктів економічної політики на рівні регіону:

1) соціально-економічна політика, в тому числі інституційна і речова інфраструктури;

2) співвідношення цілей і завдань промислової і конкурентної політики;

3) створення та функціонування формальних інститутів.

У світлі викладених аспектів та факторів, що визначають якість і ефективність оцінки обласної інноваційної політики, розглянемо ключові проблеми її формування з урахуванням можливостей просторової інтеграції України.

2.2. Проблеми формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції України

Звертаючись до основних напрямів розвитку теорії регіональної економіки, а також ґрунтуючись на базових факторах, які формують можливості і обмеження просторового розвитку країни, можна припустити, що

сучасний розвиток методів формування регіональної інноваційної політики можливо розглядати в контексті переходу до просторової економіки, а також активізації можливостей міжрегіональної економічної взаємодії.

Сучасні напрямки дослідження проблем регіонального розвитку:

- Нові парадигми і концепції регіону (Регіон не тільки зосередження природних ресурсів і населення, виробництва і споживання товарів, сфери послуг, але як суб'єкт економічних відносин, носій особливих економічних інтересів (регіон-квазідержави; регіон-квазікорпорації; регіон-ринок; регіон-соціум) [68, 157 ст.].
- Розміщення діяльності (Вивчається розміщення інновацій, телекомунікаційних та комп'ютерних систем, розвиток реконструйованих промислово-технологічних комплексів. Увага переміщається на інфраструктурне забезпечення, структурування ринку праці, екологічні обмеження і нематеріальні фактори).
- Просторова організація економіки (Поширення теорії полюсів зростання, де провідна роль належить економіці, лідируючим галузям, конкретним територіям, службовців джерелом інновацій і прогресу (ідеї полюсів зростання реалізуються в створенні вільних економічних зон, технополісів, технопарків)).
- Міжрегіональні економічні взаємодії (Досліджуються регіональні фактори і умови, що виникають в процесі становлення економік розвитку).

Відзначимо, що дослідження можливостей і обмежень регіонального розвитку, що базуються на аналізі та оцінці розмірів і однорідності простору, набули широкого розповсюдженні в науковому співтоваристві. При цьому аналіз світового досвіду вказує на обмеженість регіонального цілепокладання і його переважну орієнтацію на вирішення кризових ситуацій.

Розробки, що враховують філософію і історію просторового розвитку України, також знаходять мінімальне відображення в практиці визначення мети регіонального розвитку. Це проявляється в тому числі в формі «ресурсного

прокляття», наслідком якого стало зміщення продуктивних сил в регіони з високими витратами і низькою продуктивністю, що знизило ефективність просторового розподілу [44, 21 ст.].

Незважаючи на те, що згідно зі стратегією просторового розвитку стимулювання розвитку перспективних економічних спеціалізацій суб'єктів України має здійснюватися за допомогою методичних рекомендацій щодо визначення пріоритетів інноваційного розвитку перспективних галузей економіки «розумна спеціалізація».

Серед проблем державного планування витрат найбільш відкрито стоїть методологічне питання, що стосується функціональної і змістовної зв'язку документів національного, регіонального, муніципального рівнів, що підвищує вимоги до якості товарів, що декларуються пріоритетами і їх відповідності можливостям регіональних і місцевих властей.

Як наслідок, формування методичних основ розробки документів стратегічного планування стикається не тільки з проблемою об'єктивної оцінки глибини кризових проявів в економіці, але і необхідністю пошуку ефективних інструментів для їх нівелювання на тлі диспропорцій просторового розвитку, що негативно позначається на якості формованої інноваційної політики.

Цілепокладання в нашій країні стикається з набором непорозумінь, знижують ефективність проведеної політики в різних галузях, до основним з яких відносяться:

- змішування інтегральних та диференціальних цілей;
- змішування мети з витратами, завдяки яким вона досягається;
- змішування проміжної мети з кінцевою.

Найбільш комплексно дані непорозуміння проявляються при формулюванні цілей і завдань національної інноваційної політики та низький рівень їх досягнення на рівні регіонів через значну диференціацію їх ресурсних можливостей та інноваційного потенціалу.

З огляду на те, що просторовому розвитку країни притаманні диспропорції, пов'язані з рівнем економічного розвитку, доходів населення,

інфраструктурного розвитку, концентрації населення на тлі прогресуючої депопуляції, наприклад, північних регіонів, реалізація стратегії просторового розвитку і стратегії інноваційного розвитку однаково гостро стикається з ресурсними обмеженнями географічної диференціації, нерозвиненою системою фінансування і нестачею кваліфікованих кадрів в суб'єктах України [30, 273 ст.].

З огляду на те, що стратегічні цілі регіону слабо структуровані, суперечливі і ієрархічні, а реалізація державної інноваційної політики відбувається за допомогою документів державного стратегічного планування, пошук компромісу між цілепокладанням на національному рівні і ресурсними можливостями досягнення поставлених цілей на регіональному рівні може стати основним стримуючим фактором забезпечення конкурентоспроможності та сталого соціально-економічного розвитку суб'єкта України в рамках формованої інноваційної політики.

Визнання об'єктивної значущості цілей суб'єкта України наштовхується на методологічні складності, пов'язані з їх виявленням, описом і систематизацією, що посилюється суперечливістю природи регіонального розвитку. Громадські цілі формулюються по-різному в якісному і кількісному аспектах, а наявність типового набору цілей макроекономічного рівня не вирішує проблему їх вибору. У свою чергу, завдання держави по залученню населення до інноваційне підприємництво, спроби поширення кращих зарубіжних практик різними інститутами розвитку в даній сфері найчастіше стикаються з низькою суспільною довірою - згідно зі світовим опитуванням цінностей (The World Values Survey) лише 23% українців схильні довіряти оточуючим [69, 123 ст.].

В результаті низький запит суспільства на інновації і слабкість підприємницької активності стримують реалізацію цілей, пов'язаних зі взаємодією держави, бізнесу, науки, освіти і соціуму в рамках реалізації інноваційної політики. При цьому ринок не здатен свідомо враховувати екологічні та соціальні витрати економічного зростання (ефект запізнювання),

як наслідок, вони лягають на учасників інноваційної діяльності.

Разом з тим на тлі високої енерго та ресурсоемності економіки, нераціонального використання природних ресурсів, а також забруднення довкілля формування адаптивного природокористування стає вкрай складним завданням сталого регіонального розвитку. Це обумовлює необхідність нарощування витрат, пов'язаних з екологічними інноваціями, а також державного стимулювання, підтримки і регулювання діяльності господарюючих суб'єктів в даному напрямку, що має знаходити відображення при формуванні інноваційно орієнтованої соціально-економічної політики регіону.

На тлі тренду на зниження питомої ваги організацій, які здійснювали екологічні інновації, і витрат, пов'язаних з екологічними інноваціями, загострюються проблеми цілепокладання при взаємній ув'язці з цілями сталого розвитку регіонів, що володіють неоднорідністю розвитку, різницею конкурентних потенціалів, різним обсягом державного фінансування сфери і відмінностями в економічних відносинах з центром.

З огляду на те, що істотний вплив на розвиток національної та регіональної економік мають глобалізаційні процеси, з одного боку, збільшуються можливості економічного зростання, з іншого – підвищується невизначеність і нестійкість розвитку не тільки регіонів, але і країн. Ці процеси носять слабо прогнозований характер, стають дестабілізуючим фактором, значно ускладнює управління регіональним розвитком, що вимагає переходу України на шлях комплексного вирішення проблем сталого розвитку і формування блоку антикризових заходів в рамках розроблених стратегій і програм.

В результаті теоретико-методологічна база і зміст розроблених документів повинні забезпечити трансформацію розуміння комплексності розвитку в умовах розширення економічного простору і соціально-економічного зростання як індустріального освоєння природного середовища в

бік вирішення завдань вирівнювання соціально-економічного розвитку територій.

Таким чином, в Україні зона концентрації населення збігається з зоною сприятливого ведення економічної діяльності, але ступінь поляризації системи розселення істотно нижче, ніж у випадку з економічними полюсами. З огляду на те, що економічні полюси розподілені в просторі нерівномірно, це створює основу для стабільного розширеного відтворення відносин нерівності, про що також свідчать результати рейтингу конкурентоспроможності регіонів України.

Розглянемо проблеми забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів України за рахунок активізації інноваційної діяльності з позиції інтеграційних можливостей просторового розвитку. Так, в стратегії просторового розвитку серед основних проблем присутня висока частка малопродуктивних і низькотехнологічних виробництв в структурі регіональних економік. При цьому присутня девальвована слабкість і проблематика інноваційної складової, як драйвера регіонального соціально-економічного розвитку [41, 199 ст.].

Це з високою часткою ймовірності не отримуватиме належну увагу при розробці відповідних регіональних стратегій і програм соціально-економічного розвитку. У перспективі це буде стримувати перехід на інноваційний тип економічного розвитку держави, заданий Кабінетом Міністрів України ще у 2008 р, а також реалізацію положень національного закону 28 червня 2014 року № 172 «Про стратегічне планування в Україні », який передбачає забезпечення сталого економічного розвитку і національної безпеки держави.

Стратегія базується на адміністративному принципі визначення перспективних економічних спеціалізацій суб'єктів України і центрів економічного зростання (джерело інноваційної активності), знижуючи варіативність їх розвитку і потенційно збільшуючи відтік ресурсів з «непріоритетних» галузей на тлі нормативного підходу до розвитку наукових центрів і малих науково-виробничих компаній. Це говорить про слабкість диференціації механізмів державного регулювання розвитку територій. Тим самим знижується ефективність подальшої реалізації

Стратегії та інтеграційні можливості міжрегіональної та прикордонної взаємодії. При цьому якщо звернутися до досліджень представників далекосхідної школи регіональних економічних досліджень (П.А. Мінакір, А.Н. Дем'яненко), то можна прийти до висновку, що реалізація стратегії потенційно зіткнеться з основними ризиками та проблемами просторового розвитку. Наприклад, розвиток великих і найбільших міських агломерацій призведе до посилення відтоку населення і ресурсів від периферії до мегаполісів, посилюючи просторові диспропорції і стримуючи потенціал створення реальних і конкурентних полюсів зростання, в тому числі забезпечують активізацію інноваційної діяльності [17, 160 ст.].

Відзначимо, що для формування агломераційних просторових зон принципове значення має можливість «стиснення» простору за рахунок збільшення швидкості переміщення людей і товарів, швидкості обміну інформацією. Проведений аналіз показав, що в стратегії передбачено рішення задач по інформатизації та цифровізації простору, однак реальні вимірювання ступеня ресурсних витрат і потенціалу регіональних можливостей для їх вирішення відсутні. Це призведе до низької ефективності реалізованих задач державного планування витрат, в тому числі державної регіональної та інноваційної політики, зниження потенціалу конкурентоспроможності українських регіонів з подальшою втратою їх стійкості і зростання ризиків забезпечення національної безпеки.

Таким чином, з огляду на, що «економічний простір України є безліч локальних економічних просторів, функціонуючих в єдиному інституційному полі, але в силу просторості фізичного простору, розташованого між цими полюсами, що не мають можливості транслювати ефекти агломерації на все «Проміжні» простори», необхідно шукати нові підходи і моделі формування регіональної інноваційної політики. Це забезпечує максимізацію використання досліджуваних нами факторів в умовах просторового розвитку країни, в тому числі через пошук і посилення інтеграційних можливостей різної спрямованості (внутрішньої та міжрегіональної).

Різні аспекти просторової інтеграції та міжрегіонального економічної взаємодії розглядаються переважно на внутрішньому і міжрегіональному рівнях. У свою чергу, ми звертаємо увагу на позицію А.Н. Дем'яненко, які, розглядаючи ряд викликів з боку реальної економіки і теорії просторових досліджень, відзначають низький ступінь вивченості питань «формування параметрів міжнародного економічного простору в процесі взаємодії національних економічних просторів», що актуалізує дослідження проблематики і можливостей реалізації інтеграційних процесів при формуванні інноваційної політики регіонів [50, 211 ст.].

Основною роботою для досягнення мети нашого дослідження яке, детально пропрацювавши методологію управління розвитком просторової інтеграції економіки регіонів України, виявляє важливість врахування чинників глобалізації та регіоналізації. Автор вказує на особливу роль прикордонних територій країни для просторової інтеграції економіки. Виступаючи плацдарми економічного співпраці України з сусідніми країнами, прикордонні регіони забезпечують реалізацію своїх економічних інтересів, що створює нові можливості для формованої інноваційної політики суб'єктів України.

Автор підкреслює, що географічні та геополітичні концепції доповнюють фізичний базис економічного простору поняттям просторового середовища життя і діяльності людини, умовами розвитку людського капіталу. При цьому вага набирають віртуальні ресурси розвитку (Інформація, інновації, інфраструктура, інституційне середовище), виступаючи джерелами конкурентних переваг територій.

Спираючись на викладене, ми ставимо завдання оцінити можливості практичної реалізації в рамках формування регіональної інноваційної політики наступного тези: «Серед запропонованих нових елементів можна виділити розвиток економічної інтеграції з регіонами суміжних держав, головну роль серед яких відіграють прикордонні регіони, формування зон територіального розвитку на основі цілеспрямованого стимулювання інноваційних процесів в регіональних економіках».

Таким чином, просторова інтеграція України повинна орієнтуватися не тільки на максимізацію ефектів від міжрегіональної взаємодії (ендогенний потенціал), а й розширювати можливості регіонального інноваційного розвитку в умовах прикордонного співробітництва (екзогенний потенціал), що має знаходити відображення як у національній, так і в регіональній інноваційній політиці. Відмітимо, що в рамках реалізації міждержавних угод, проектів і програм, інституційно закріплюють інтеграційні зв'язки, прикордонне співпраця може розглядатися як міжрегіональне, наприклад в рамках єдиного економічного і науково-технологічного простору країн-учасниць конкретного інтеграційного утворення.

2.3. Розвиток методів формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції в Україні

Проведений аналіз показав, що, незважаючи на наявність безлічі інструментів для оцінки рівня інноваційного розвитку регіонів і ефективності реалізації регіональної інноваційної політики, що склалися методи потребують розвитку. Зокрема, практично відсутня інструментарій, що дозволяє підвищити якість регіональної інноваційної політики на етапі її формування з урахуванням можливостей просторової інтеграції країни.

Як наслідок, наші пропозиції щодо розвитку методів формування та оцінки регіональної інноваційної політики будуть охоплювати приватні питання інноваційного розвитку населених територій в умовах просторової інтеграції України і базуватися на інтегральній оцінці їх конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу. На основі аналізу робіт О.П. Осадчої, Е.А. Частковий, Е.А. Шлапек та інших авторів було визначено перелік факторів, які суттєво впливають на підвищення ефективності інтеграційних процесів в рамках міжрегіонального і прикордонного співробітництва регіонів в умовах формується єдиного інноваційного простору [39, 117 ст.].

В результаті визначені дві укрупнені групи факторів, які впливають на результати регіональної інноваційної політики в умовах активізації інтеграційних процесів, - це інноваційний потенціал регіону і конкурентоспроможність економіки регіону. Кожен з факторів може бути деталізований у переліку показників-індикаторів, які відображають його вплив.

Вивчення результатів досліджень О.А. Бакуменко, З.В. Міщенко та інших авторів дозволило розробити систему параметрів для оцінки інтегрального показника розвитку інноваційного потенціалу регіону (Inn), а також інтегрального показника конкурентоспроможності економіки регіону (Ksp). Система параметрів для оцінки ефективності інтеграційних процесів в умовах міжрегіональної взаємодії:

- Ksp - інтегральний показник конкурентоспроможності економіки регіону:
 - a1 - ВРП на душу населення, грн .;
 - A2 - частка інвестицій в основний капітал в ВВП,%;
 - a3 - індекс промислового виробництва,% до попереднього року;
 - a4 - зовнішньоторговельний оборот, млн дол. США;
 - a5 - рівень безробіття,%;
 - a6 - номінальна нарахована заробітна плата працівників, грн.
- Inn - інтегральний показник розвитку інноваційного потенціалу регіону:
 - b1 - число організацій, що виконували наукові дослідження і розробки, одиниць;
 - b2 - чисельність персоналу, зайнятого науковими дослідженнями і розробками, людина;
 - b3 - обсяг інноваційних товарів, робіт, послуг, млн грн .;
 - b4 - внутрішні витрати організацій на наукові дослідження і розробки, тис. грн.

Таким чином, інтегральний показник конкурентоспроможності економіки регіону (Ksp) і інтегральний показник розвитку інноваційного потенціалу

регіону (Inn) представляють собою узагальнену оцінку сукупності приватних показників, що відрізняються між собою одиницями виміру.

Зіставлення таких показників дозволить зробити порівняльну оцінку (в тому числі рейтингування) досліджуваних регіонів з урахуванням різних характеристик для вироблення обґрунтованих управлінських рішень щодо напрямків формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції. Це буде позитивно впливати на якість визначення мети, забезпечувати методичну основу для подальшої оцінки ефективності та моніторингу вирішуваних завдань в рамках інноваційної політики регіону [61, 55 ст.]. З позиції формування пріоритетів регіональної інноваційної політики і прийняття ефективних управлінських рішень важливе значення має вибір напрямків впливу на ті сектори регіональної економіки, які утворюють найбільшу частку доданої вартості.

Крім того, при виборі інструментів впливу необхідно точково використовувати ті, які при мінімальному впливі приведуть до найбільшої результативності або, навпаки, будуть здатні усунути стримуючі фактори в розвитку регіону. Для дослідження динаміки обсягу і структури економічних явищ і категорій, включаючи інноваційну політику, використовуються різні прийоми моделювання, засновані на аналізі кількісної залежності результуючого показника від впливають на нього факторів. Реалізація даної залежності лежить в площині апарату економічної статистики, а саме кореляційно-регресійного моделювання.

Перевагою даного методу є можливість розкриття причинно-наслідкового зв'язку між досліджуваними величинами, тобто демонстрація того, наскільки Y зміниться внаслідок зміни x , а також передбачити значення залежної змінної Y за допомогою однієї або декількох змінних x_n . Таким чином, можна кількісно визначити внесок окремих незалежних змінних в мінливість досліджуваної залежною величини.

Використання даного підходу в цілях цього дослідження дозволить визначити кількісний вплив кожного параметра на мінливість інтегрального

показника конкурентоспроможності економіки регіону і його інноваційного потенціалу для того, що виділити з має переліку найбільш впливають на ефективність регіональної інноваційної політики чинники з урахуванням виділених регіональних специфік [71, 202 ст.].

Таким чином, можливості практичного застосування розробленого методичного підходу акцентуються на:

1. Оцінці поточного становища регіонів в просторі значень показників «конкурентоспроможність економіки регіону – інноваційний потенціал» і систематичному моніторингу їх позицій з метою розробки рекомендацій по формуванню напрямків регіональної інноваційної політики, з огляду на потреби регіонів в заданий момент часу (перехід на новий рівень розвитку або зміцнення поточної позиції);

2. Обґрунтуванні в рамках формованої регіональної інноваційної політики в якості пріоритетних інструментів впливу тих чинників, точкове використання яких призведе до найбільшого ефекту з позиції зміцнення конкурентоспроможності економіки регіону та стійкості його соціально-економічного розвитку, а також зростання інноваційного потенціалу;

3. Сценарному моделюванні векторів розвитку територій шляхом зміни кількісних значень відібраних показників з подальшим відстеженням пересування регіонів по виділеним групам;

4. Використання в якості елемента, що володіє можливостями інтерпретації і інтеграції в існуючі методи і моделі оцінки соціально-економічного та інноваційного розвитку регіонів.

Запропонований методичний підхід пропонується апробувати далі на прикладі прикордонних геостратегічних територій України: Київська, Харківська, Одеська, Львівська області, які займають ключове місце в економічній інтеграції України і створенні єдиного науково-технологічного простору мирної держави [16, 301 ст.].

На закінчення другого розділу, узагальнимо отримані результати:

1. Встановлено, що в міжнародній і в українській практиці для оцінки формування та реалізації інноваційної політики використовується широкий методичний інструментарій, де ключове місце відводиться індексним методам, що дозволяє дати інтегральну оцінку рівню інноваційного розвитку регіону.

Аналіз таких оцінок показав, що лише економічно розвинені регіони, зосереджені переважно в центральній частині України, можуть забезпечити комплексне досягнення цілей регіональної інноваційної та інвестиційної політики, що служить фактором зростання просторової диференціації інноваційної активності.

2. Виявлено, що основні рейтинги суб'єктів України практично не оцінюють інтеграційний конкурентний потенціал території з позиції можливостей та напрямків активізації інноваційної діяльності, який в результаті не знаходить відображення при формуванні регіональної інноваційної політики, знижуючи в подальшому ефективність її реалізації.

Внаслідок проведеного дослідження запропоновано набір ключових факторів, облік яких забезпечить підвищення ефективності цілепокладання при формуванні регіональної інноваційної політики.

3. Проведений аналіз показав, що для інтегральної оцінки сталого розвитку регіонів за допомогою індексів використовується три основні груп показників (соціальні, економічні, екологічні). Однак фахівці, дослідники і практики не акцентують увагу на обліку інноваційної складової при оцінці стійкості регіонального розвитку [57, 86 ст.].

Ще менше враховується потенціал міжрегіональної і прикордонної просторової інтеграції. Як наслідок, в рамках формування регіональної інноваційної політики нами пропонується оцінювати як екзогенні, так і ендогенні групи чинників. При цьому в рамках екзогенних факторів повинні розглядатися інтеграційні можливості просторового розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому.

4. Виявлено системні проблеми формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції України, виражаються в слабкості опрацювання її концептуальних основ, нерозвиненості методології розробки документів державного стратегічного планування, а також відсутності єдності державних і громадських цілей соціально-економічного розвитку.
5. Проведений аналіз показав, що вплив глобалізаційних процесів вимагає від України переходу на шлях комплексного вирішення проблем сталого розвитку і формування блоку антикризових заходів в рамках розроблюваних стратегій і програм.

Зроблено висновок, що теоретико-методологічна база і зміст розроблюваних документів повинні забезпечити трансформацію розуміння комплексності розвитку в умовах розширюється економічного простору. В результаті соціально-економічне зростання повинен оцінюватися з позиції індустріального освоєння природного середовища, а як вирівнювання диспропорцій територіального розвитку.

6. Аналіз положень стратегії просторового розвитку показав, що документ базується на адміністративному принципі визначення перспективних економічних спеціалізацій суб'єктів України і центрів економічного зростання, службовців джерелами інноваційної активності. Це говорить про слабку диференціації механізмів державного регулювання розвитку територій, знижуючи тим самим не тільки ефективність реалізації стратегії, але інтеграційний потенціал міжрегіонального та прикордонної.

Також в документі передбачено вирішення завдань по інформатизації та цифрового простору, однак вимірювання ступеня ресурсних витрат і потенціалу регіональних можливостей відсутні. В перспективі це призведе до низької ефективності реалізованих задач державного стратегічного планування, зниження потенціалу конкурентоспроможності українських регіонів і втрати стійкості їх розвитку, генеруючи ризики, пов'язані, в тому числі, із забезпеченням

національної безпеки.

7. На основі виявлених проблем обґрунтовано необхідність розробки методичних підходів і моделей формування регіональної інноваційної політики, які забезпечують посилення інтеграційних можливостей. В основі їх розробки повинен лежати принцип, що просторова інтеграція країни повинна забезпечувати не тільки максимізацію ефектів від міжрегіональної взаємодії (ендогенний потенціал), а й розширювати можливості регіонального інноваційного розвитку в умовах прикордонного співробітництва (екзогенний потенціал) [59, 105 ст.].

При цьому в рамках реалізації міждержавних угод, проектів і програм, інституційно закріплюють інтеграційні зв'язки, прикордонне співробітництво може розглядатися як міжрегіональне, що прискорить генерацію позитивних інтеграційних ефектів.

8. Виявлено слабкий розвиток методичного інструментарію, що не що дозволяє підвищити якість регіональної інноваційної політики на етапі її формування з врахуванням можливостей просторової інтеграції країни.

Внаслідок було визначено перелік факторів, які суттєво впливають на підвищення ефективності інтеграційних процесів в рамках міжрегіонального та прикордонного співробітництва регіонів в умовах формування єдиного інноваційного простору.

Це дозволило розробити систему параметрів для оцінки інтегрального показника розвитку інноваційного потенціалу регіону (Inn), а також інтегрального показника конкурентоспроможності економіки регіону (Ksp). Зіставлення показників дозволяє зробити порівняльну оцінку регіонів для вироблення обґрунтованих управлінських рішень, щодо напрямків формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції [28, 49 ст.]. Це позитивно позначиться на якості цілепокладання, забезпечуючи методичну основу для подальшої оцінки ефективності та моніторингу вирішуваних завдань в рамках інноваційної політики регіону.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

3.1. Пріоритетний напрямок просторової інтеграції України

Сучасна міжнародна економічна інтеграція здійснюється переважно на двох рівнях: глобальному - в рамках Світової організації торгівлі організації і регіональному - в рамках регіональних інтеграційних об'єднань. При цьому найбільш просунуті форми регіональних інтеграційних об'єднань створюються політичними союзниками, переслідують цілі глибокої інтеграції як в економічній сфері, так і при формуванні основних напрямів зовнішньої та внутрішньої політики аж до побудови політичного миру.

Погоджуючись із твердженням В.Ф. Байнева і В.В. Саєвича, що «У сучасному світі інтеграційні процеси між країнами, що мають подібні геостратегічні, економічні, науково-технологічні інтереси, є найважливішим механізмом, який здатний зберегти суверенітет і національну самоідентифікацію цих країн в умовах глобалізації, націлену на стандартизацію, уніфікацію за західним зразком всіх що відбуваються в світі процесів» [52, 90 ст.]. Ми сконцентруємо увагу на можливостях формування регіональної інноваційної політики в умовах інтеграції України в рамках мирної держави.

Подібні пріоритети позначені і в стратегії просторового розвитку, де серед прикордонних геостратегічних територій України виділені суб'єкти, що межують з країнами, що входять в ЄАЕС, а також з іншими країнами або країнами, що входять в ЄС. Мирна держава в плані інституційного розвитку та взаємних зобов'язань учасників виступає найбільш глибоким інтеграційним об'єднанням на євразійському просторі. Країни-учасниці орієнтують національну модель соціально-економічного розвитку на інноваційну та

цифрову складову, мають спільністю історичного і культурного розвитку, а також наявністю значних організаційно-правових напрацювань і ресурсами для розвитку інтеграції. Це спрощує взаємодію між бізнесом, органами влади, наукою і суспільством, забезпечуючи розвиток і можливості інтеграції національного інноваційного розвитку та регіонального інноваційного розвитку.

Українська інтеграція також має на меті створення ринків для експорту вітчизняних товарів і забезпечення на цій основі сталого політичного і соціально-економічного розвитку. Перевагою для економічного розвитку мирної держави є скоординована зовнішня політика, реалізація великих проектів в інфраструктурі і логістики (Залізнична магістраль Львів- Київ- Одеса). В польському експорті Україна займає 46,5% (10,8 з 23,4 млрд), в імпорті Польщі- 55% (15,3 з 27,6 млрд). Разом з тим побудова мирної держави - складний і багатогранний інтеграційний процес, а на його шляху виникає безліч проблем, у вирішенні яких має бути сформований єдність бачення кожного з учасників союзу. Такої єдності можна досягти в рамках якісної системи цілепокладання країн-учасниць інтеграційного утворення [14, 71 ст.].

Вирішити цю задачу покликаний договір про створення мирної держави, положення якого забезпечують основу взаємовигідного соціально-економічного розвитку країн-учасниць, служать орієнтирами в організації діяльності та вирішенні проблем, що виникають в ході будівництва інтеграційного утворення. З моменту ратифікації договору про створення мирної держави для реалізації формування спільної інноваційної політики України були створені організаційні умови: діють Вища Державна Рада, Рада міністрів і Постійний комітет держави, Парламентські збори України, Прикордонний і Митний комітети, Телерадіомовна організація держави. Кожна зі структур вносить свій внесок в підвищення рівня промислової і науково-технічної кооперації, зокрема міжрегіональної.

Інтеграція як фактор глобальної конкурентоспроможності актуалізує

завдання по формуванню і реалізації скоординованої міждержавної інноваційно-промислової політики країн СНГ, ЄврАзЕС та мирною держави.

Це також реалізується в положеннях договору про створення мирної держави, включаючи сферу науково-технічного розвитку, де основними напрямками країн-учасниць є розвиток науки, освіти, культури, формування загального наукового, технологічного та інформаційного простору.

З огляду на, що інтеграційні процеси реалізуються в різних формах з використанням таких ключових механізмів, як світова торгівля товарами і послугами, міждержавне промислове співробітництво, міжнародне науково-технічне співробітництво, формування регіональних інтеграційних об'єднань, для цілей нашого дослідження найбільший інтерес представляє потенціал співробітництва, якому в інтеграції України відводиться особливе місце.

Цілями міжнародного співробітництва є підвищення конкурентоспроможності, вихід на світовий ринок інноваційних продуктів, товарів і послуг, інтеграція країн в світовий науковий і інноваційно - технологічний простір. Міжнародне співробітництво здійснюється між державами і підприємствами за допомогою міждержавних програм, формування спільних науково-дослідних груп.

Значний вклад в розвиток інтеграційних процесів вносять Національна академія наук України. Як наслідок, важливим напрямом формування регіональної інноваційної політики служить формування механізмів розвитку інтеграції в інноваційній сфері шляхом налагодження партнерських відносин і проведення спільних наукових досліджень регіональними структурними підрозділами, що забезпечить більш тісну інтеграцію елементів національної та регіональної інноваційних систем.

Сформований потенціал співробітництва та інтеграційних зв'язків в області інноваційного розвитку між Україною та країнами партнерами буде стикатися з проблемою створення механізму управління єдиної інноваційної системою союзної держави і, відповідно, єдиної інноваційної політикою інтеграційного утворення [29, 355 ст.].

Дані процеси будуть відбуватися в умовах інституціональних трансформацій, пов'язаних з формуванням єдиного науково-технологічного простору цілісної держави, забезпечує вибудовування загальних пріоритетів національної та регіональної інноваційної політики, включаючи міжрегіональну кооперацію учасників інноваційної діяльності.

Формування науково-технічного простору передбачає «об'єднання і розвиток науково-технічних потенціалу України, включаючи національні інноваційні системи, в інтересах прискореного використання досягнень науки і технологій в інноваційній діяльності та послідовного зростання на цій основі конкурентоспроможності економік держав - учасниць договору про створення мирної держави від 8 грудня 1999 р.» на базі пріоритетів України по переходу їх національних економік на інноваційний тип розвитку [45, 66 ст.].

Досвід міжнародного регіонального співробітництва свідчить про тому, що висхідні економічні зв'язки між країнами стимулюють розвиток транскордонних зв'язків, а інтенсивні зв'язки прикордонних регіонів створюють можливості для розвитку міждержавних зв'язків і побудови інтеграційного угруповання.

Як наслідок, особливе місце в активізації інноваційної діяльності на регіональному рівні в рамках науково - технічного простору відводиться прикордонного співробітництва, під яким розуміється: «узгоджена з партнерами з суміжних держав діяльність учасників прикордонного співробітництва, яка спрямована на соціально-економічний розвиток прикордонних територій, підвищення добробуту населення цих територій, зміцнення взаємовигідних і дружніх зв'язків з суміжними державами, захист національних інтересів держави в прикордонній сфері, створення належних умов для реалізації уповноваженими державними органами прикордонної діяльності».

Світова практика виділяє три основні форми прикордонного співробітництва, але в різних просторових масштабах. Зарубіжний досвід транскордонного інноваційного співробітництва:

- Прикордонне співробітництво: (Суміжні райони) Прикордонне співробітництво (суміжні райони) включає в себе обмежений набір сусідніх регіонів принаймні двох країн, з суміжними межами, що займає обмежений простір. Транскордонні райони часто мають спільну історію.

Наприклад, шведська частина Ересунн була частиною Данії до кінця XVII століття, і данська мова залишався офіційною мовою протягом двох століть.

Через їх географічної близькості чи історичних зв'язків такі ділянки можуть мати подібності в економічному розвитку і культурі:

- Top Technology Region / Eindhoven-Leuven-Aachen Triangle (ТТКЕЛАТ) між Нідерландами, Бельгією і Німеччиною.
 - Сентропе - область на перетині Австрії, Чехії, Угорщини та Словаччині.
 - Датсько-шведський регіон Ересунн.
 - Пасо-дель-Норте, що включає Сьюдад-Хуарес, Чіуауа (Мексика), Ель-Пасо, штат Техас (США) і Лас-Крусес, НьюМексіко (США).
- Транснаціональне співробітництво (Макрорегіону): Включає безліч регіонів з різних країн, а також цілі країни, що охоплюють велику територію.

Транснаціональні переговори для таких макрорегіонів - предмет торгових угод у всьому світі. З розвитком транснаціональних програм в макрорегіонах, а також макрорегіональних стратегій збільшився політичний інтерес на рівні ЄС до областям, що розділяє загальний водний басейн [1, 88 ст.].

Дві транскордонні області в США (з Канадою і Мексикою) нагадують макрорегіону з урахуванням їх масштабу Транснаціональні підходи і програми в макрорегіонах:

- North Atlantic Cooperation Network - Північна мережу атлантичного співробітництва (Фарерські острови, Гренландія, Ісландія і є прибережні райони Норвегії).
 - IPA Adriatic Cross-border Cooperation Program Адриатична - Прикордонна програма співпраці (Італія, Словенія, Греція, Хорватія, Чорногорія, Боснія і Герцеговина, Албанія).
 - Pan Yellow Sea region of cities - регіон Жовтого моря (Китайська Народна Республіка, Японія і Корея).
 - Asian growth triangles - Азіатський трикутник зростання (Сінгапур, Малайзія та Індонезія).
 - Pacific Northwest Economic Region - Тихоокеанський Північнозахідний економічний регіон (Канада і Сполучені Штати Америки).
 - Border Governors Conference прикордонна конференція губернаторів (Мексика і Сполучені Штати Америки) Макрорегіональні стратегії (Європейський союз).
 - Регіон Дунаю.
 - Регіон Балтійського моря.
- Міжрегіональне співробітництво (Міжнародне, що не суміжне):
Відноситься до мереж регіонів, які не мають спільного кордону, але мають загальні характеристики або цілі. Існує багато таких регіонів з різним рівнем стабільності і значущості.

Наприклад, ряд програм в рамках ЄС підтримує обмін досвідом і спільні проекти між регіонами:

- «Чотири двигуна Європи»: Ломбардія, Каталонія, Рона-Альпи, Баден-Вюртемберг.
- District of Creativity - «Район творчості». Мережа 13 регіонів на трьох континентах (Європа, Америка та Азія).

Останнім часом поширився більш широкий термін «Транскордонне співробітництво», який відноситься до взаємодії держав, що мають спільний

кордон, і включає зовнішньоекономічні зв'язки з сусідніми державами і їх прикордонне співробітництво як складові елементи. Так, у міру поглиблення європейської інтеграції міждержавні кордони між країнами ЄС поступово перетворилися в межі адміністративні.

Зникнення прикордонних бар'єрів багато в чому стало результатом розвитку прикордонного співробітництва на основі Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами і влади (1980 р.), що стала наслідком створення митної співпраці [63, 22 ст.].

Надалі діяльність транскордонних регіонів та інститутів, однією з форм яких є єврорегіони, стала стимулювати європейську інтеграцію. Таким чином, суміжні прикордонні регіони є найбільш актуальними для розвитку спільної або узгодженої регіональної інноваційної політики.

Згідно основоположному документу з прикордонного співробітництва в мирній державі - Концепції прикордонного співробітництва в Україні (затв. Постановою Парламенту від 9 лютого 2001 № 196) - основний зміст прикордонного співробітництва складають торгово - економічні, соціальні, науково-технічні, культурно-освітні, гуманітарні, екологічні, правоохоронні зв'язку між учасниками прикордонного співробітництва, а також їх взаємодію в надзвичайних ситуаціях.

Важливо відзначити, що ряд можливостей для України відривається в рамках транскордонного співробітництва через ЄС, які з травня 2004 р мають спільний кордон протяжністю 1213 км. Також Україна бере участь в 5 єврорегіонах: «Озерний край», «Німан», «Буг» і «Біловезька пуца», «Дніпро».

Науково – технічне партнерство засноване на інтеграції як класичних ринків факторів виробництва (праця, земля, капітал), так і ринків знань, інформації, технологій, а його формування має враховувати основні риси моделей інноваційного розвитку, характерні для країн - лідерів світового науково-технічного прогресу [8, 133 ст.].

Таким чином, для ефективної інтеграції національної та регіональної інноваційної політики України в рамках складного науково – технічне

партнерство формування регіональної інноваційної політики в прикордонних регіонах, а також дають поради стратегій і програм має містити узгоджену систему пріоритетів і набір індикаторів, що дозволяють оцінити можливості і перспективи подібного інтеграційної взаємодії.

3.2. Методичне забезпечення формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції України

В умовах просторової інтеграції України в рамках єдиного національного тестування для формування регіональної інноваційної політики одним з векторів розвитку стає пошук і експлуатація можливостей, пов'язаних прикордонним взаємодією регіонів.

При цьому особливістю мирної держави є те, що співпраця областей України з партнерами з суміжних держав, що не входять до мирних держави, то є співпраця областей України з прикордонними регіонами Литви, Латвії, Польщі, і областей Росії, з прикордонними регіонами Естонії, та інших сусідніх держав є прикордонним.

Таким чином, специфіка просторової інтеграції України в умовах розвитку союзної держави і формування науково - технічного партнерства виражається в трансформації прикордонного співпраці областей України в формат міжрегіонального, забезпечує глибокі і тісні інституційні зв'язки і зростання ефективності формованої регіональної інноваційної політики.

Виходячи даного положення і на підставі раніше запропонованого нами в розділі 2.3. методичного підходу проведемо апробацію для досліджуваних регіонів. Лідером рейтингу українських регіонів за показником конкурентоспроможності економіки (K_{sp}), а також за показником розвитку інноваційного потенціалу (Inn) є Київська область. Друге місце займає Харківська область. Замикає рейтинг Закарпатська область [23, 43 ст.].

У представленому рейтингу суб'єктів України по інтегральним показником конкурентоспроможності економіки (K_{sp}) і по інтегральним показником розвитку інноваційного потенціалу регіону (Inn) розрив між максимальним і мінімальним значенням становить 31 і 52 пункту відповідно. Це свідчить про неоднорідність виробничого і інноваційного потенціалів досліджуваних регіонів, що призводить до різного ступеня інтенсивності розвитку інноваційної інфраструктури та можливостям розвитку регіональних інноваційних систем в умовах формування інноваційної політики.

Для прикордонних суб'єктів України розрив між максимальним і мінімальним значенням за інтегральним показником конкурентоспроможності економіки (K_{sp}) і за інтегральним показником розвитку інноваційного потенціалу регіону (Inn) становить 47 і 48 пункту відповідно. На підставі розрахованих значень інтегральних показників K_{sp} і Inn для сукупності регіонів побудована матриця потенційної оцінки ефективності інтеграційних процесів з метою формування напрямів і максимізації можливостей регіональної інноваційної політики.

На представленій матриці досліджувані регіони розташовані в просторі значень показників «конкурентоспроможність економіки регіону - інноваційний потенціал». Це дозволяє оцінити позиції регіонів на підставі агрегування набору параметрів у відповідні інтегральні показники, врахувати безліч різнорідних характеристик і провести всебічний аналіз ефективності регіонального управління, в тому числі з метою підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу територій в рамках формованої інноваційної політики. При умовному поділі кількісних значень показників по осях матриці на три пропорційних відрізка (0-0,33; 0,34-0,67; 0,68-1) були виділені відповідні групи регіонів [40, 505 ст.].

На основі матричного аналізу можна зробити висновок, що на тлі низької конкурентоспроможності регіональної економіки Вінницька область має середнім рівнем інноваційного потенціалу. Це дозволяє сформувати профіль регіону як «низька конкурентоспроможність - середній інноваційний

потенціал» та припустити, що підвищення інноваційної активності може стати однією з регіональних точок зростання, що забезпечують підвищення конкурентоспроможності території і стійкість її соціально-економічного розвитку. Використання подібної матриці в державному управлінні, в тому числі при складанні рейтингів регіонального розвитку та розробці заходів національної та регіональної інноваційної політики, дозволяє не тільки виявити перспективні точки зростання, але і визначити доцільність реалізації тих чи інших заходів до проведення витратного техніко-економічного аналізу.

Як же узагальнених рекомендацій можна виділити наступні:

1. Для регіонів групи 1 рекомендується проводити систематичний моніторинг значень інтегральних показників на предмет утримання їх позицій в поле матриці як по осі конкурентоспроможності, так і по осі інноваційного потенціалу.

2. Для регіонів групи 2 і групи 3 рекомендується розробка управлінських і програмних заходів зі стимулювання розвитку інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності регіональної економіки з метою переміщення регіонів з групи 1 до групи 2, з групи 2 до групи 3.

З позиції управління ефективністю регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції важливо мати інформацію про кількісний вплив кожного з аналізованих параметрів на підсумковий інтегральний показник для відстеження позицій регіонів у поданій матриці. Вирішення цього завдання лежить в площині методу кореляційно-регресивного аналізу.

Вхідні дані для проведення диференціальної діагностики оцінки вкладу окремих показників a_n і b_n на конкурентоспроможність економіки регіону і його інноваційний потенціал, які розглядаються як Y . Апробація зазначеного методичного підходу буде проведена на прикладі лідера рейтингу українських регіонів – Київської області [58, 452 ст.].

Вхідними даними для розрахунку оцінки вкладу кожного показника в дослідження інноваційних процесів в Київській області будуть дані офіційного статистичного спостереження за період 2010-2017 років і розрахункове

значення інтегральних показників конкурентоспроможності економіки регіону та його інноваційного потенціалу.

Таким чином, при формуванні соціально-економічної та інноваційної політики Київської області слід враховувати, що найбільше вплив на конкурентоспроможність регіональної економіки за аналізований період надали такі чинники, як частка інвестицій в основний капітал і рівень безробіття, що вимагає підвищеної уваги осіб, які приймають рішення як в державному, так і приватному секторі.

Ступінь впливу параметрів на конкурентоспроможність:

- ВВП на душу населення, грн: При зростанні на 1000 грн. ВВП на душу населення інтегральний показник зменшується на 0,034 пункту.

Дана зворотна залежність показує, що в умовах збереження діючої управлінської політики розмір ВВП на душу населення не відображає рівень конкурентоспроможності регіональної економіки, тому зростання даного показника може бути наслідком інфляційних процесів, а не фізичного збільшення доданої вартості. Однак в силу незначного розміру коефіцієнта при даному показнику таку залежність не слід враховувати як першочергову при формуванні напрямків регіональної інноваційної політики.

- Частка інвестицій в основний капітал,% до ВВП: При збільшенні на 1% частки інвестицій в основний капітал до ВВП інтегральний показник знижується на 0,2 пункту.

Дана зворотна залежність показує, що в умовах збереження діючої управлінської політики інвестиції в основний капітал не призводять до зростання конкурентоспроможності регіональної економіки. Тому з урахуванням високої ступеня впливу даного чинника область інвестицій вимагає першочергової уваги з боку регіональної влади з метою впливу на підвищення рівня конкурентоспроможності економіки регіону, що має знаходити відображення при формуванні соціально-економічної та інноваційної політики [10, 99 ст.].

- Індекс промислового виробництва, % до попереднього року: При зростанні на 1% індексу промислового виробництва інтегральний показник знизиться на 0,01 пункту.

Отримане значення відображає поточну тенденцію мінливості даних показників і означає, що на сьогоднішній день розмір індексу промислового виробництва не забезпечує зміцнення конкурентоспроможності економіки регіону. Причинами цього можуть бути застаріла база основних фондів, нестача інвестицій в основний капітал, низький рівень конкурентоспроможності продукції, що випускається.

- Зовнішньоторговельний оборот, млн дол. США: При збільшенні на 1 млрд грн. Зовнішньоторговельного обороту в регіоні інтегральний показник виросте на 0,4 пункту.

Дана залежність відображає наявність прямого зв'язку між конкурентоспроможністю прикордонній території і обсягом зовнішньої торгівлі. Однак в силу незначного розміру коефіцієнта при даному показнику таку залежність не слід враховувати як першочергову при розробці напрямів регіональної інноваційної політики, але рекомендується включити в перелік заходів.

- Рівень безробіття,%: При збільшенні на 1% рівня безробіття інтегральний показник збільшиться на 0,29 пункту.

Отримане значення відображає поточну тенденцію мінливості даних показників і означає, що на сьогоднішній день рівень безробіття не впливає на конкурентоспроможність економіки регіону, але з урахуванням високого ступеня впливу даного чинника може служити дестимулюючим фактором зростання конкурентоспроможності.

Вимагає першочергової уваги з боку регіональної влади з метою впливу на підвищення рівня конкурентоспроможності економіки регіону в рамках проведеної соціально-економічної та інноваційної політики.

- Номінальна нарахована заробітня плата працівників, грн: При зростанні на 1 тис. грн. номінальної нарахованої заробітної плати працівників інтегральний показник збільшиться на 0,2 пункту [59, 380 ст.].

Дана залежність відображає наявність прямого зв'язку між рівнем конкурентоздатності прикордонних територій та доходами населення. Однак в силу незначного розміру коефіцієнта при даному показнику таку залежність не слід враховувати як першочергову при розробці напрямів регіональної інноваційної політики, але рекомендується включити в перелік заходів.

Таким чином, при формуванні соціально-економічної та інноваційної політики Київської області слід враховувати, що найбільше вплив на рівень інноваційного потенціалу регіону за аналізований період надали такі фактори, як кількість організацій, що виконували наукові дослідження і розробки, і чисельність персоналу, зайнятого науковими дослідженнями і розробками, що вимагає підвищеної уваги осіб, які приймають рішення як в державному, так і приватному секторі.

Ступінь впливу параметрів на інноваційний потенціал:

- Число організацій, що виконували наукові дослідження і розробки, одиниць: При збільшенні на 10 одиниць числа організацій, виконували наукові дослідження і розробки, інтегральний показник зменшується на 0,02 пункту.

Отримане значення відображає поточну тенденцію мінливості даних показників і означає, що на сьогоднішній день чинне число наукових організацій не тільки не призводить до зростання інноваційного потенціалу регіону, а й служить обмежуючим фактором його розвитку, тому вимагає першочергової уваги з боку регіональної влади з метою впливу на підвищення рівня інноваційного потенціалу регіону.

- Чисельність персоналу, зайнятого науковими дослідженнями і розробками, людина: При збільшенні на 100 осіб чисельності персоналу, зайнятого науковими дослідженнями і розробками, інтегральний показник збільшиться на 0,1 пункту [44, 160 ст.].

Дана залежність відображає наявність прямого зв'язку між чисельністю персоналу, зайнятого науковими дослідженнями і розробками, і рівнем інноваційного потенціалу території. Крім того, в силу значного впливу даний фактор слід враховувати як першочергову міру при формуванні напрямків регіональної інноваційної політики.

- Обсяг інноваційних товарів, робіт, послуг, тис. грн: При збільшенні на 1 млн грн. обсягу інноваційних товарів інтегральний показник збільшиться на 0,001 пункту.

Однак в силу незначного розміру коефіцієнта при даному показнику таку залежність не слід враховувати як першочергову при формуванні напрямків регіональної інноваційної політики.

- Внутрішні витрати організацій на наукові дослідження і розробки, тис. грн: При збільшенні на 1 млн грн. внутрішніх витрат організацій на наукові дослідження і розробки інтегральний показник знизиться на 0,006 пункту.

Отримане значення відображає поточну тенденцію мінливості даних показників і означає, що на сьогоднішній день обсяг витрат на наукові дослідження і розробки не забезпечує зміцнення інноваційного потенціалу регіону, що відбувається в силу низького рівня конкурентоспроможності технологічних інновацій навіть з урахуванням зростання обсягів фінансування.

Крім того, в силу незначного розміру коефіцієнта при даному показнику таку залежність не слід враховувати як першочергову при формуванні напрямків регіональної інноваційної політики. На підставі даного методичного підходу доцільно будувати і аналізувати моделі кількісного впливу факторів на мінливість інтегрального показника конкурентоспроможності економіки регіону та рівень його інноваційного потенціалу з метою виділення з наявного

переліку факторів найбільш значущих. Це дозволить точково впливати на ті області регіонального розвитку, стимулювання та усунення яких дозволить перейти території в групу з більш високою конкурентоспроможністю регіональної економіки і рівнем інноваційного потенціалу, характеризуючи і забезпечуючи якість формованої соціально-економічної та інноваційної політики регіону [54, 360 ст.].

Пропонований інструментарій дозволяє обґрунтовано виділити серед переліку чинників ті, які повинні заслуговувати першочергова увага з боку осіб, котрі приймають рішення в органах державної влади України при визначенні напрямків і моніторингу реалізації регіональної інноваційної політики в умовах формування науково-технічного прогресу.

Крім того, порівняно низьке значення коефіцієнтів при аналізованих показниках дозволяє зробити висновок про незначне внесок конкретного параметра в інтегральну ефективність формованої соціально-економічної та інноваційної політики, забезпечення раціонального використання обмежених ресурсів учасників національних та регіональних інноваційних стратегій.

3.3. Напрями формування регіональної інноваційної політики в умовах розвитку єдиного науково-технологічного простору України

Практичне застосування описаного нами інструментарію, що дозволяє впливати на якість і ефективність формується інноваційної політики в українських регіонах, а також перспективи інтеграції регіонів України в рамках створення науково – технічного простору будуть стикатися з набором викликів і обмежень, що потребують першочергового вирішення.

На наш погляд, перспективні напрями формування регіональної інноваційної політики в умовах розвитку науково – технічного простору вимагають окремого дослідження і науково - методичного опрацювання, що забезпечує розвиток існуючих механізмів і інструментів інтеграції мирної держави [51, 280 ст.].

Незважаючи на значну організаційно-правову роботу і ресурсне забезпечення союзного будівництва, порівняльні дані по ряду соціально-економічних показників двох країн в умовах пострадянської трансформації в цілому негативні. В інтеграції спостерігаються недоробки, пов'язані з низькою ефективністю організаційно-розпорядчих документів мирної держави, протиріччям між згодою сторін на інтеграцію і визначенням конкретних механізмів, етапів, процедур і форм об'єднання. Це пов'язане в тому числі з відмінностями економік, які пройшли різні шляхи пострадянської трансформації - ліберальний тип і тип державного регулювання.

Очевидно, що втручання в інтеграційні процеси неминучі, особливо коли вони реалізуються незалежними державами, що відстоюють свій суверенітет. Невирішеними залишаються проблеми розвитку державного наукового сектора, пов'язані з розмитими пріоритетами бюджетної політики, низької капіталізацією інтелектуальної власності та патентної активності наукових організацій, витратами кошторисного фінансування фундаментальних досліджень. Все це знижує ефективність науково-технічної політики на тлі недосконалості організаційно-правової структури, нерационального управління майновими комплексами наукових організацій і низькою ефективністю бюджетного фінансування [34, 36 ст.].

Однією з головних проблем тут залишається слабка проробка статусу інтелектуальної власності в мирній державі. Після введення в дію єдиного порядку обліку і розпорядження результатами інтелектуальної діяльності, отриманими за рахунок коштів бюджету союзної держави, технології і ноу-хау повинні були стати одним з джерел для наповнення союзного бюджету, проте в даний час результати союзних програм часто мають статус приватної власності

У міру орієнтації інноваційної політики країн-учасниць на розвиток процесів інформатизації та цифровізації наростають загрози науково-технологічній безпеці, виражені в відставанні від світових лідерів і неготовність до переходу на новий технологічний уклад, використанні застарілих і екологічно небезпечних технологій, а також поширення анти- і

псевдонаукових уявлень, що тягнуть за собою розмивання і зменшення інтелектуальних верств нації. На наш погляд, ключовою проблемою тут залишається відсутність серед безлічі прийнятих документів в рамках союзної держави окремої стратегії з питань вибудовування єдиної політики міжнародного співпраці в сфері науки, технологій та інновацій, що знижує ефективність просторової інтеграції інноваційних систем України в рамках єдиної інноваційної політики союзної держави.

З огляду на викладене, ефективність формування регіональної інноваційної політики з урахуванням можливостей інтеграції буде тісно пов'язана з рішенням однієї з ключових завдань, що стоять перед Україною, а саме створенням дієвої системи стратегічного планування, заснованої на єдності мети з ключових питань науково-технологічного розвитку і формування науково– технічного простору.

Відзначимо, що негативним прикладом відсутності подібної системи і зниження потенційного інтеграційного ефекту в області інновацій служить міждержавна програма інноваційного співробітництва держав - учасниць СНГ на період до 2020 року (рішення Ради глав урядів Співдружності Незалежних Держав від 18 жовтня 2011 року) [9, 341 ст.]. На наш погляд, цілепокладання учасників національної інноваційної політики України має відбуватися в форматах регіоналізму та регіоналізації, забезпечуючи їх максимальну координацію в рамках створення науково – технічного простору. Це повинно знайти відображення і при формуванні інноваційної політики в суб'єктах України, зокрема в рамках розглянутих нами перспектив міжрегіональної інтеграції областей України

Розглядаючи досвід країн ЄС, можна зробити висновок, що інтеграційне об'єднання стає успішним при наявності потужної інфраструктури співробітництва, що робить актуальним формування нових механізмів міжрегіональної взаємодії України, які забезпечують просторову інтеграцію.

Тут однією з ключових завдань в інноваційній сфері стає пошук можливостей об'єднання та зближення регіональних інноваційних систем, а

згодом і національних інноваційних систем в рамках єдиної стратегії. При цьому повинні розглядатися як гнучкий каркас, що вибудовується виходячи з об'єктивних реалій і потреб розвитку населених територій, в рамках регіональної інноваційної політики, а також відповідних стратегіях і програмах.

Перевагою інтеграції регіональних інноваційних систем є можливість залучення великої кількості суб'єктів по горизонталі, що забезпечує ефективність процесів регіоналізації. При формуванні регіональної інноваційної політики слід враховувати те, що основою розвитку виступає економічний і інноваційний потенціал регіону, комплексну оцінку якого ми пропонували реалізовувати за допомогою пропонованого раніше методичного інструментарію.

При цьому одним з показників розвитку служить швидкість поширення інновацій та підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки, що має забезпечуватися набором механізмів державної підтримки в рамках реалізованої інноваційної політики суб'єктів України. Для узгодження існуючих негараздів в законодавчих актах, що регламентують інноваційну діяльність України, представляється доцільним створення міжвідомчої комісії з питань науково-технічної та інноваційної політики союзної держави.

Розвиток набору координаційних механізмів сприятиме підвищенню ефективності цілепокладання і прийняття єдиного стратегічного документа в сфері інноваційної політики союзної держави, при розробці якого роль замовника-координатора займе міжвідомча комісія [66, 75 ст.].

Єдиний стратегічний документ на початковому етапі буде представлений в формі концепції єдиної інноваційної політики України в рамках союзної держави. Такий документ передбачає послідовне створення організаційно-правових, інформаційно-технологічних і фінансово-економічних умов для формування і ефективного функціонування науково – технічного простору. Далі дана концепція повинна трансформуватися в стратегію інноваційного розвитку України.

Стратегія повинна містити комплекс конкретних заходів, в числі яких:

- створення спілок і об'єднань науково-дослідних і освітніх організацій України;
- розробка та реалізація спільних програм і проектів союзної держави в науково-технічній та інноваційній сфері;
- формування єдиної інноваційної інфраструктури, а також створення єдиного фінансового центру, зокрема спільних фондів фінансування програм і проектів союзної держави.

Формування єдиної інноваційної інфраструктури в союзній державі буде включати:

- розробку правової бази в галузі науково-технічної та інноваційної діяльності;
- підготовку управлінських кадрів для реалізації єдиної інноваційної політики з урахуванням угоди про єдиний освітній простір;
- створення інноваційної майданчика для взаємодії науково-технологічної та технічних центрів, технопарків, бізнес-інкубаторів, інноваційних об'єднань двох держав;
- системне проведення виставок для подання інноваційних продуктів і послуг організаціями-розробниками і т.д.

Елементи єдиної інноваційної інфраструктури повинні мати пріоритетне просторове розміщення навколо описаних нами раніше точок міжрегіональної взаємодії, що також повинно знайти відображення в рамках заходів формується інноваційної політики в суб'єктах України.

Пріоритетним завданням єдиної інноваційної політики є визначення загальних напрямків міжнародного співробітництва України в області інновацій з третіми країнами, в тому числі розробка спільних заходів щодо виходу на міжнародні ринки інноваційної продукції і створення конкурентоспроможних товарів і послуг в інноваційній сфері [4, 200 ст.].

Реалізація єдиної інноваційної політики союзної держави повинна включати систему моніторингу і контролю, в тому числі основних напрямків

інтеграційного співробітництва. Проведення подібного моніторингу передбачає визначення системи індикаторів для оцінки результатів діяльності в інноваційній сфері союзної держави, що дозволяють проводити систематичну оцінку результатів спільної інноваційної політики, забезпечуючи якість її коригування. Подібні індикатори можуть знаходити відображення в рамках інноваційних стратегій.

Ефективна інтеграція в інноваційній сфері вимагає відходу від класичних міжнародно-правових методів прийняття рішень, заснованих на одностайним голосуванням і суверенній рівності держав, і передбачає побудову наднаціональних інститутів шляхом передачі частини суверенних повноважень від держав-членів до певного регіонального інтеграційного об'єднання з метою досягнення ним поставлених цілей і задач.

Узгоджені спільні дії сприятимуть підвищенню ефективності інноваційної діяльності країн-учасниць союзної держави на регіональному рівні, знаходячи відображення в підвищенні інноваційної активності підприємств та збільшенні конкурентоспроможності виробленої продукції як на союзному, так і на глобальному ринках.

Також доцільно говорити і про зростання конкурентоспроможності з точки зору здатності регіону за допомогою використання свого потенціалу створювати необхідні умови для розвитку інноваційних інститутів. Просторове міжрегіональна взаємодія має враховувати не тільки специфіку регіональної складової, а й інституційну структуру взаємодії України в рамках союзної держави, що буде позначатися на якості формованої регіональної інноваційної політики.

Для підвищення ефективності просторової інтеграції України в межах науково – технічного простору в рамках формованої соціально-економічної та інноваційної політик українських областей може бути сформований набір заходів щодо створення міжрегіональної інноваційної системи, забезпечує інституційний взаємодія з усіма областями [18, 113 ст.].

Міжрегіональна інноваційна система реалізується за рахунок взаємодії

освітніх установ, бізнес-структур, центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та технопарків, установ наукової сфери (академій наук, наукових інститутів та ін.) з метою створення цілісної інноваційної системи союзної держави за допомогою зміцнення системи відносин на міжрегіональному рівні.

На закінчення слід зазначити, що в рамках формування соціально-економічної та інноваційної політики суб'єктів України, особливо орієнтованих на посилення просторової інтеграції, посилюється значення розробки і впровадження механізмів державного антикризового управління.

Розробляється і реалізовується в рамках стратегій та програм регіональна інноваційна політика повинна містити блок антикризових заходів, спрямованих як на усунення наслідків кризових явищ, так і на їх попередження. В іншому випадку прийняті рішення і виділені для їх реалізації ресурси будуть використані неефективно.

Відзначимо, що антикризове управління регіональною економікою стикається - в силу описаних раніше соціально-економічних диспропорцій - з проблемою не синхронності прояви кризи і неоднозначністю оцінки його наслідків.

Такий стан справ актуалізує важливість розробки критеріїв визначення кризових регіонів для подальшого їх ранжування. Дані критерії повинні також враховувати локалізацію ризиків реалізації конкретного напрямки регіональної інноваційної політики.

Для технологічно розвинених країн характерною тенденцією виступає підвищення ролі держави у визначенні стратегії забезпечення науково-технологічній безпеки. У країнах з ринками акцент робиться на передачу основних інноваційних функцій від держави бізнесу з збереженням за владою функцій стратегічного управління питаннями науково-технологічній безпеки і фінансування фундаментальних досліджень.

При цьому в Україні основним суб'єктом, покликаним відповідати на економічні та технологічні виклики, є великий бізнес.. Причому в обох випадках відповідні заходи можуть бути небездоганні: в Україні криза призвела

до падіння виробництва і безробіття, проте згодом - до затоварення складів [61, 119 ст.]. З огляду на, що механізми вироблення антикризових рішень в країнах-учасницях інтеграції розрізняються, це може привести до «синергізму помилок», знижуючи тим самим ефективність проведеної регіональної та національної політики в різних напрямках.

Розвиток науки і технологій - головний фактор зростання конкурентоспроможності, а значить, економічної і національної безпеки. Інтеграція господарських систем призводить до довгострокового зростання конкурентоспроможності тільки тоді, коли вона дозволяє пропонувати світовому ринку унікальні та інноваційні товари, послуги, технології і створювати стійкі захисні бар'єри від копіювання своїх пропозицій (ефект масштабу, мережеві ефекти, патенти і т. п.).

Якщо розглядати, як формуються на пострадянському просторі нові інтеграційні об'єднання в цьому контексті, то очевидно, що метою взаємодії має стати створення нової конкурентоспроможної продукції, заснованої на спільних розробках і захищеною на світовому ринку не тільки ціною і якістю, але і патентом, стандартом, товарними знаками та т. п.

Як наслідок, ключовими умовами забезпечення безпеки в науково-технологічній сфері країн-учасниць союзної держави повинно стати поглиблення їх науково-технологічної спеціалізації, формування науково – технічного простору і здійснення узгодженої інноваційної політики, особливо на регіональному рівні.

На закінчення 3 глави, узагальнимо отримані результати:

1. Обґрунтовано, що в сучасному світі інтеграційні процеси між країнами, що мають схожі геостратегічні, економічні, науково-технологічні інтереси, є найважливішим механізмом, що забезпечує збереження суверенітету і національної самоідентифікації в умовах глобалізації.

З огляду на викладене, в дослідженні було зроблено акцент на можливостях інтеграції України в рамках союзної держави, де позитивні ефекти інтеграції тісно пов'язані з формуванням науково – технічного простору.

Забезпечує вибудовування загальних пріоритетів федеральної та національної інноваційної політики.

Зроблено висновок, що для ефективної інтеграції інноваційних політик України в рамках науково – технічного простору формування в прикордонних регіонах регіональної інноваційної політики, а також відповідних стратегій і програм, повинно включати розробку узгодженої системи пріоритетів і індикаторів, що дозволяють оцінити можливості і перспективи інтеграційного взаємодії [71, 459 ст.].

2. Запропонований в розділі 2.3 дисертації методичний підхід був апробований на прикладі прикордонних геостратегічних територій України (Київська, Харківська, Одеська, Львівська області), так як дані регіони займають ключове місце при формуванні єдиного науково-технологічного простору союзної держави України.

3. З метою забезпечення ефективності формування та реалізації регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції України в рамках Союзної держави.

Визначено, що цілепокладання учасників національної інноваційної політики України має відбуватися в форматах регіоналізму та регіоналізації, забезпечуючи їх максимальну координацію в рамках науково – технічного простору, знаходячи відображення при формуванні інноваційної політики в суб'єктах України.

Запропоновано створення міжвідомчої комісії з питань науково-технічної та інноваційної політики мирної держави, що буде сприяти підвищенню ефективності цілепокладання і прийняття єдиного стратегічного документа в сфері інноваційної політики мирної держави. Документ повинен забезпечити створення організаційно-правових, інформаційно-технологічних і фінансово-економічних умов для ефективного функціонування науково – технічного простору, послідовно трансформуючись з концепції до стратегії інноваційного розвитку мирної держави [56, 511 ст.].

Запропонована модель міжрегіональної інноваційної системи, реалізована

за рахунок взаємодії освітніх установ, бізнесових структур, центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та технопарків, установ наукової сфери, що забезпечить зміцнення на міжрегіональному рівні формується інноваційної системи союзної держави. При цьому елементи єдиної інноваційної інфраструктури повинні мати пріоритетне просторове розміщення навколо точок міжрегіональної взаємодії, що має знайти відображення в рамках формованої регіональної інноваційної політики.

4. Обґрунтовано, що реалізація єдиної інноваційної політики союзної держави повинна включати систему моніторингу і контролю, в тому числі напрямків інтеграційного співробітництва. проведення моніторингу передбачає розробку системи індикаторів для оцінки регіональної інноваційної політики в країнах-учасницях союзної держави, дозволяючи проводити її систематичну оцінку і забезпечуючи високу якість коригування.

5. Запропоновано в рамках розробки стратегій і програм забезпечувати формування блоку антикризових заходів регіональної інноваційної політики, спрямованих на попередження та усунення можливих ризиків. Це підвищує важливість розробки критеріїв для визначення кризових регіонів з метою подальшого ранжирування. Критерії повинні враховувати локалізацію ризиків реалізації конкретного напрямку регіональної інноваційної політики, включаючи просторовий розвиток.

РОЗДІЛ 4

СОЦІАЛЬНА ТА КОРПОРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

В останні роки ми стали свідком сплеску популярності ідей соціальної відповідальності бізнесу, що виявилось у різкому збільшенні кількості програм та обсягів фінансування, що виділяються компаніями для реалізації програм корпоративної соціальної відповідальності. За півстоліття концепція соціально-корпоративної відповідальності пройшла шлях від разових заходів готельних компаній до невід'ємної складової сучасного менеджменту будь-якої солідної компанії. Як у західних, так і в вітчизняних компаніях принципи соціально-корпоративної відповідальності все більше інтегруються в систему управління, запроваджуються посади віце-президента компанії, відповідального за корпоративну-соціальну відповідальність, створюються спеціальні департаменти та відділи. Крім того, публікація соціальних звітів та впровадження етичних кодексів стало загальноприйнятою практикою.

Причиною такої підвищеної уваги стали дві зустрічні тенденції. З одного боку, бізнес шукав нові шляхи підвищення ефективності в мінливому світі. З іншого боку, повсюдно суспільство почало застосовувати все більший запит на соціальну відповідальність бізнесу. Глобальні економічні кризи останніх років лише підкріпили зазначені тенденції. В умовах нестачі бюджетних коштів на підтримку високих соціальних зобов'язань уряду багатьох країн активно сприяли залученню бізнесу до вирішення актуальних соціальних завдань. На основі конкретно-історичного та неінституційних підходів буде проаналізовано взаємодію бізнесу, суспільства та держави у справі розвитку суспільства через соціально-орієнтованих програм, а також сприйняття експертним співтовариством цієї взаємодії.

Як заведено у науковому світі, до початку аналізу необхідно внести ясність у термінологію. У сучасній літературі зустрічаються два близькі за змістом поняття: корпоративна соціальна відповідальність та соціальна відповідальність бізнесу. Як правило, термін соціально-корпоративної

відповідальності використовується при описі соціальної відповідальності окремо взятої компанії, тоді як «соціальна відповідальність бізнесу» співвідносять з відповідальністю всього бізнес-спільноти. Звісно ж, що у реальному житті ці два поняття є тотожними. Більш того, один із засновників практики соціально-корпоративної відповідальності в Україні С.В. Турчин зв'язує появу двох термінів не з науковою чи практичною доцільністю, а з двома різними перекладами терміну «бізнес» з англійської мови, де він позначає окрему компанію.

У цьому дослідженні спиратимемося на термін «корпоративна соціальна відповідальність», так як він не тільки є найбільш поширеною, а й узагальнюючою назвою так званої «зонтичної» теорії, увібрала в себе такі готельні напрямки як корпоративне громадянство, корпоративна стійкість, корпоративна соціальна діяльність, корпоративна соціальна сприйнятливість та багато інших. Проблема формулювання основних положень теорії соціально-корпоративної відповідальності обумовлена широтою сфери, що розглядається. Досить складно описати межі соціальної сфери, так як зрештою під цей опис може потрапити будь-який аспект людського життя. З іншого сторони, сам термін «відповідальність» також відкриває поле для дискусії. Ми можемо розглядати відповідальність як синонім надійності та чесності у вчинках, а можемо як синоніми словами «борг» і "обов'язок".

У першому випадку соціально-корпоративної відповідальності виступає як добровільна благородна діяльність, у другому – фірма ставиться у підлегле, підзвітне становище перед суспільством, державою, акціонерами та усіма іншими сторонами, з ким вона взаємодіє. Звідси походить множинність підходів до визначення соціально-корпоративної відповідальності та наявності великого кількості різноманітних, іноді суперечать один одному шкіл усередині загальної зонтичної концепції соціально-корпоративної відповідальності. Перед тим як розпочати аналіз найвідоміших напрямків наукової думки у цій сфері розглянемо три основні підходи до соціально-корпоративної відповідальності:

теорія корпоративного егоїзму, теорія корпоративного альтруїзму та компромісні теорії.

Теорія «корпоративного егоїзму» асоціюється зі знаменитим висловлюванням Мільтона Фрідмана про те, що «єдина соціальна відповідальність бізнесу – це давати прибуток». В основі цієї точки зору лежить переконання, що головна турбота менеджменту компанії – забезпечити максимально можливі прибутки власникам капіталу, зокрема акціонерам компанії. Тому будь-яке відволікання коштів та ресурсів на сторонні цілі, включаючи соціальну відповідальність, є неприпустимим. Крім того, прихильники цієї теорії йдуть ще далі, доводячи, що соціально-корпоративної відповідальності веде до підриву фундаментальних засад зведеного ринку та навіть до соціалізму. За цією логікою головна загроза, яку несуть у собі всі ідеї соціально-корпоративної відповідальності полягає у підриві свободи підприємництва та конкуренції, а роль держави у всіх сферах суспільного життя значно зростає.

Теорія «корпоративного альтруїзму» виходить із абсолютно протилежних поглядів. Так, головні прихильники такого підходу Д. Девіс, Р. Фрімен та інші говорять про те, що сучасні компанії настільки великі та впливові, що у процесі своєї діяльності вони залучають до своєї орбіти максимально широкі групи так званих "співучасників". У процесі своєї діяльності, особливо у не багатих країнах велика компанія може стати більш потужною та впливовою ніж сама держава. Її діяльність прямо і опосередковано впливає на соціально-економічне становище в країні, відповідно, будучи причиною всіх цих змін компанія зобов'язана відповідати за наслідки.

Прихильники цього підходу наголошують на необхідності добровільного характеру програм соціально-корпоративної відповідальності. На їхню думку, компанія не може обмежитися. Біля витоків теорії стояли такі дослідники як Г. Боуен, Т. Левітт, М. Фрідман, Р. Фрімен, Дж. Гелбрейт, К. Девіс та інші. У своїх дослідженнях вони фокусувалися на внутрішніх джерелах соціально-корпоративної відповідальності. У їхньому поданні бізнесмен з однієї сторони

відбиває цінності, властиві суспільству, у якому функціонує його компанія, з іншого боку – він сам бере участь у формуванні цих цінностей. Взаємодіючи із суспільством, особливо з місцевими спільнотами, а також враховуючи інтереси всіх своїх партнерів бізнесмен сам визначає ті цінності, якими керуватиметься його компанія.

До 70-х років сформувалося уявлення про соціально-корпоративну відповідальність як відповідність економічним, правовим, етичним та дискреційним очікуванням товариства від підприємства. Найбільш чітко цей підхід було сформульовано А.А. Кероллом, який побудував знамениту модель, названу згодом «пірамідою Керолла». Піраміда Керолла була і залишається однією з найпопулярніших теоретичних конструкцій для опису соціально-корпоративної відповідальності.

Однак до 80-х років усі частіше почала лунає критика, пов'язана з тим, що в даній піраміді різні види відповідальності існують як окремі категорії, не перетинаючи і взаємодіючи один з одним. В той же час, ідеї філантропічної відповідальності (або дискреційної, як вона називалася на початковому етапі), навпаки, набули розвитку. Спочатку під нею розумілася сфера, де суспільство ще чітко не сформулювало свій запит і менеджмент компанії керується своїми уявленнями про потреб суспільства, роблячи свій самостійний вибір.

В результаті з'явилася концепція корпоративної соціальної сприйнятливості. Найбільш відомі імена – Р.Акерман, Р. Бауер та ін., а також значний внесок у розвиток власної теорії зробив згаданий вище А. Керол. У рамках цієї концепції увага концентрується на здатності компанії оцінити та вгадати громадські очікування та відповідно реагувати ними. У рамках цієї логіки стратегії менеджменту були поділені на реактивні, оборонні, адаптивні та проактивні. Представляється, що теорія корпоративної сприйнятливості є швидше уточнюючою щодо більш широкої концепції соціально-корпоративної відповідальності, ніж окремим напрямом.

Приблизно в ці роки розвивалося ще одне напрям – корпоративна соціальна діяльність. Грунтуючись на піраміді Керолла, С Вартік, Ф. Кохран і

Д. Вуд створили нову тришарову модель, в якій об'єднали моральні принципи, зовнішні фактори, що впливають на компанію, а також рішення, що приймаються менеджментом компанії в пропонованих умовах. У свою чергу всі три блоки поділяються ще на три фактори, куди орієнтується менеджмент компанії. Концепція, що набула найбільшого поширення в наші дні, а саме концепція співучасників, сформувалася до 90-х років. Початок цієї теорії було закладено Р. Фрімен. В основі лежить уявлення, що фірма працює не у вакуумі, а в реальному оточенні і для найбільш ефективної взаємодії доведеться враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін (стейкхолдерів). До них можуть бути віднесені на внутрішньо-фірмовому рівні працівники компанії та акціонери, а на зовнішньому рівні – інвестори, постачальники, місцеві спільноти, ЗМІ, захисники навколишнього середовища, громадські організації.

Можна говорити про те, що теорія співучасників стала «мостом» між теоретичними конструкціями та практичними рекомендаціями для менеджменту компанії. Саме цим пояснюється той факт, що на сьогодні вона є головною теорією у межах соціально-корпоративної відповідальності. Аналіз поняття соціально-корпоративної відповідальності був би неповний без аналізу концепції "корпоративне громадянство". Під ним може розумітися як загальна ідентичність співробітників однієї фірми, так і уявлення про фірму як про цілісної структури. У першому випадку йдеться про те, що працівники компанії незалежно від її походження відчувають себе її частиною аналогії зі своїми громадянством на національному рівні. У другому - компанія це суб'єкт, який, як і інші інститути, має свої права та обов'язки і цим формує суспільство.

Дана концепція була на піку популярності, коли стала очевидна криза мрії про загальне поняття добробуту. Вона була однаково прийнятна для менеджменту, суспільства та держави: компанія отримувала права, а не лише обов'язки обслуговувати громадські інтереси, держава – додаткові фінансові джерела, а суспільство – необхідні блага. У міру розвитку глобалізації теорія стала відходити на другий план, так як не змогла дати відповідь на питання які цивільні права ставляться до транс-національних корпорацій, чи як визначити

обсяг прав для компаній, які сильно відрізняються за розміром та фінансової могутності тощо.

Найбільш молодого та перспективного є теорія «корпоративної стійкості». Вона є продовженням та розвитком більш масштабної концепції – «сталий розвиток». Концепція сталого розвитку була сформульована 1987 р. у доповіді Брундтланда» і започаткувала нове розуміння цілей розвитку всього людства. Теорія корпоративної стійкості у певному сенсі є проекцією сталого розвитку на рівень однієї фірми. Серед найяскравіших послідовників цього напрямку варто назвати Дж. Елінгтона, Т. Діліка та багато інших. Так, саме Дж. Елінгтон вперше сформулював знамените сьогодні поняття потрійного результату (triple bottom line), тобто. відповідальність за трьома напрямками: економічним, соціальним та екологічним.

Важливо відзначити, що принцип потрійного підсумку лежить у основі сучасної системи нефінансової звітності, наприклад, міжнародних стандартів нефінансової звітності GRI (Global Reporting Initiative). Головна відмінність цього підходу від решти можна охарактеризувати як відхід від суто соціальних програм на користь більше широкого підходу, що включає всі три напрямки. З точки зору авторів концепції, досягнення будь-якої із заявлених цілей неможливе без досягнення успіху за іншими напрямками. Такий підхід призвів до того, що сьогодні концепція сталого розвитку, практично «поглинула» концепцію соціально-корпоративної відповідальності, зробивши її своєю частиною. Корпоративна соціальна відповідальність є зонтичною концепцією, що об'єднує під собою різні напрямки думки, які як доповнюють, і суперечать одна одній.

Найбільш популярними сьогодні у рамках концепції соціально-корпоративної відповідальності є концепції співучасників (стейкхолдерів), стійкого розвитку та корпоративної стійкості. Відбувається поглинання концепції соціально-корпоративної відповідальності більш масштабної концепції сталого розвитку. соціально-корпоративної відповідальності все частіше розглядається не як окремий напрямок, а частина політики для

досягнення цілей сталого розвитку. Аналіз позицій противників та прихильників соціально-корпоративної відповідальності свідчить, що зрештою обидві концепції ведуть до вирішенню тих самих проблем: збільшення прибутку компанії та зростання суспільного добробуту.

Незважаючи на різницю в походах сьогодні всіма визнано необхідність участі бізнесу у вирішенні соціально значимих задач, при цьому в основі цієї переконаності можуть лежати як етичні мотиви, так і прагнення максимально збільшити прибуток підприємства. Ефективність реалізації стратегій соціально-корпоративної відповідальності багато в чому залежить від зацікавленості персоналу підприємств. Організаційна ідентичність є одним з різновидів соціальної ідентичності, про що у формі сталого становища працівника у створенні, асоціації себе з нею та планування свого майбутнього в ній, висловлювання лояльності та прихильності даної організації, інтеріоризації корпоративних цілей, цінностей, норм і правил, прийняття рішень відповідно до інтересів організації.

Щоб мати можливість якимось чином оцінити організаційну ідентичність у рамках даного дослідження, пропонується низка параметрів-характеристик ідентичності персоналу, які включаю у собі: робочу мотивацію, включеність у роботу, плинність кадрів, задоволеність роботою, кваліфікацію, солідарність колективу, місію, ціль та цінності організації, а також такі характеристики організаційного середовища, як імідж та статус організації. Такий параметр як задоволеність роботою, також включає ряд показників: наскільки цікава робота, яку виконує співробітник, кар'єрні перспективи, розвиток та навчання персоналу (підвищення кваліфікації), можливість самореалізації, задоволеність заробітною платою, прийняття стилю управління, задоволеність відносинами з керівником та справедливість керівника у прийнятті різних кадрових рішень.

Організаційна ідентичність визначається особливостями внутрішньо-організаційної культури праці. З одного боку, певний тип організаційної культури може проводити сприйняття персоналом практик соціально-корпоративної відповідальності в організації. З іншого боку, компанія,

впроваджуючи практики соціальної відповідальності, може змінити чи навіть зруйнувати існуючу у ній культуру. Отже, природа соціально-корпоративної відповідальності має бути узгоджена з організаційною культурою, що сприятиме ефективної роботи підприємства. На практиці соціально-корпоративної відповідальності впливає велика кількість соціальних факторів: структура внутрішньо-організаційних комунікацій, трудові конфлікти та вміння менеджменту їх вирішувати, наявність системи зворотного зв'язку між менеджментом та персоналом.

Вплив на практику соціально-корпоративної відповідальності має і такий фактор, як колективізм та індивідуалізм. Індивідуалізм відноситься до товариств із вільними зв'язками для людей. Колективізм, з іншого боку, означає відокремлення людей із групами (командами). Команда надає «захист» та стійке становище окремих її членів в обмін на лояльність та дотримання встановлених правил та норм. Переважає конформність у більш індивідуалістичному середовищі проявляється лідерство та дотримання особистим інтересам. Організаційна культура в більшості випадків визначає середовище, в якій розробляється стратегія організації та впроваджуються практики соціально-корпоративної відповідальності. Якщо культура організації сприяє відносинам із зацікавленими сторонами, правовим і етичним нормам і моральної поведінки, вона також впливатиме на розвиток. Орієнтована на відповідальність організаційна культура може стимулювати готовність взяти участь у впровадженні та позитивно оцінити ініціативи соціально-корпоративної відповідальності у компанії.

Корпоративна соціальна відповідальність як спосіб формування. Ідентифікація людини зі своїм місцем роботи є важливою аспектом для будь-якої компанії, особливо при врахуванні сучасних тенденцій, пов'язаних з цілями сталого розвитку ООН і які у зазначених стандартах соціально-корпоративної відповідальності. Компанія має бути впевнена у своїх співробітниках і тому, що персонал підтримає її перехід на нову модель корпоративної стійкості. В Україні наявність позитивної організаційної ідентичності зараз дуже

актуально, так як більшість компаній знаходяться на стадії переходу від моделі соціально-корпоративної відповідальності 1.0 до моделі соціально-корпоративної відповідальності 2.0, а найбільші українські компанії, які мають вихід на міжнародні ринки, що поступово рухаються до моделі соціально-корпоративної відповідальності 3.0.

Що стосується взаємовпливу корпоративної соціальної відповідальності та організаційної культури, то можна зробити висновок, що ефективність реалізації практик соціальної відповідальності залежить від того, чи є принцип етичності та відповідальності перед зацікавленими сторонами компанії переважаючий у конкретній організаційній культурі. Відповідно, прийняття співробітниками етичної культури, лояльність до соціально-відповідальної діяльності та розуміння необхідності реалізації такої діяльності в сучасних реаліях дозволяє сформувати сильну організаційну ідентичність працівників з компанією. Абсолютна полярність зазначених експертами тенденцій показує, що українські компанії сильно відстають від західноєвропейських компаній у сфері розробки і реалізації стратегій соціально-корпоративної відповідальності.

У той час, як міжнародні компанії вже на повну реалізують практики згідно концепції соціально-корпоративної відповідальності 2.0 і готують ґрунт до впровадження соціально-корпоративної відповідальності 3.0, багато українських компаній продовжують залишатися на першій стадії (орієнтація в основі на разові благодійні акції та соціальні проекти) і поки що не прагнуть виходити нові рівні. Що стосується швидшої трудової адаптації та соціалізації нових співробітників, то тут усі експерти погоджуються з тим, що слідування принципам корпоративної соціальної відповідальності та концепції сталого розвитку справді має належний ефект.

Це робиться для того, щоб персонал краще розумів, що корпоративна соціальна відповідальність як спосіб формування яку політику у сфері сталого розвитку проводить компанія. «Ми дуже багато говоримо про стійкий розвиток у професійному середовищі, виступаємо в університетах, а на практиці людина часто не стикається з цим під час робочого процесу. Тому ми намагаємося

адаптувати програму молодих лідерів так, щоби на кожному етапі ротації щось було, навіть якщо це безпосередньо не пов'язане з їхньою діяльністю» – стверджує, наприклад, експерт. В іншій, вже українській компанії для нових співробітників проводять різноманітні посвяти, наприклад, літні корпоративні заходи – день народження компанії тощо.

Таким чином, програми розвитку персоналу дійсно мають ефект, і чим більша організація, тим більше значення цих програм адаптації. Тому що у невеликих організаціях існує пряма комунікація, вона породжується середовищем. А у великих компаніях найчастіше людина століття не завжди навіть може осмислити, чим він займається, і на якому рівні ієрархії, хто за що відповідає. Тому у філіях іноземних компаній і в багатьох українських корпораціях існують програми адаптації, включають менторство, корпоративні онлайн-курси, які покликані ввести людину у внутрішньо-фірмове соціальне середовище. Якщо організації існує сформована традиція соціальної відповідальності, то людина з перших днів починає розділяти ці цінності, інакше вона не зможе нормально працювати у цій організації. Він сприймає це як певну поведінкову матрицю. Використання різних практик включення нових співробітників у діяльність компанії є обов'язковою умовою для успішної організаційної адаптації.

Переходячи до питання, що ставлення співробітників до компанії, в якій вони працюють, може змінюватися під впливом реалізації в даний час компанії практикують соціально-корпоративної відповідальності, експерти, в основному, погоджуються з таким висновком. Дотримання компанії принципам соціальної відповідальності створює позитивну атмосферу у межах робочого процесу. Тобто у компанії має існувати певне середовище, де керівництво дотримується певної етики ведення бізнесу, створює певні умови. У цьому випадку співробітники включатимуться у реалізацію спільної стратегії соціально-корпоративної відповідальності компанії.

У результаті, на реальних прикладах, можна побачити якийсь сильний розрив у розвитку корпоративної соціальної відповідальності спостерігається в

українських та іноземних компаніях. Корпоративна культура постає як меж реалізації відповідальних практик, а на ідентичність персоналу впливають разові заходи з метою заохочення за виконання роботи та різні тренінги, що проводяться HR-відділом, які носять, в основному формальний характер.

Тут практикується та діяльність, яка дає позитивні ефекти як у напрямку позитивного впливу на зовнішнє середовище (на стейкхолдерів компанії), і у напрямі позитивного впливу на внутрішнє середовище (на співробітників).

Корпоративна соціальна відповідальність визначається як моральна цінність і стає невід'ємною частиною корпоративної культури компанії, яка відображається в місії, цілі та у повсякденній поведінці персоналу. Дослідження показало, що українські компанії все ще відстають від іноземних, але, проте, вони вже активно включені у розвиток корпоративної соціальної відповідальності: створюються спеціальні організації, такі як Асоціація етики бізнесу та соціально-корпоративної відповідальності та Національна Рада з корпоративного волонтерства проводяться різноманітні конкурси кращих соціальних та екологічних проектів.

В Україні також активно розвивається міжгалузєва кооперація компаній з метою реалізації масштабних соціально-відповідальних проектів, а ця діяльність, згідно з моделями корпоративної стійкості знаходиться вже в парадигмі реалізації моделі соціально-корпоративної відповідальності -1.0, коли компанії об'єднують свої зусилля та ресурси у вирішенні соціальних та екологічних проблем. А це означає, що за деякими напрямками, український бізнес йде все ж таки нарівні з міжнародними компаніями.

РОЗДІЛ 5

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ

У даному розділі роботи розглянуто основні заходи і засоби захисту населення і територій в надзвичайних ситуаціях.

Для підвищення рівня громадського здоров'я органи державної влади повинні реалізувати ефективні механізми державної соціально-економічної політики, приймати програми громадської безпеки. Влада має нести відповідальність за управління людськими і матеріальними ресурсами, за визначення пріоритетів у їх розподілі, координації завдань з організації навчань, інформуванні громадян про ймовірність виникнення епідеміологічних загроз. В умовах глобальної соціально-економічної кризи необхідно відновлювати капітал довіри до влади і робити це можна єдиним способом, - надаючи достовірну, а головне доступну інформацію населенню.

Епідеміологічні загрози характеризуються невизначеністю, значними соціально-економічними наслідками, що створюють потенційну загрозу для суспільства, безпечної життєдіяльності громадян, нормального функціонування органів державної влади. Непередбачуваний перебіг епідемій, доволі висока смертність, відсутність ефективних препаратів і початкові заперечення існування епідемії як такої, не сприяють консолідованим діям, існуюча кількість інфікованих викликає соціальне занепокоєння, а інформаційні повідомлення посилюють почуття тривоги за здоров'я та життя громадян.

У близькому майбутньому слід очікувати подальшого розширення сервісів електронної держави, починаючи від доступу до публічних послуг і закінчуючи розвитком електронної демократії. Поширення отримують онлайн-сервіси, що дозволяють знизити число можливих контактів клієнтів один з одним та з співробітниками органів державної влади. Прогнозовано будуть домінувати механізми соціальної регуляції та соціального забезпечення мінімального рівня життя в обмін на обмеження громадянських прав, що є

глобальним трендом, який веде до перегляду принципів демократії на користь високого ступеня дисциплінарної регуляції суспільного життя.

Соціально-економічна криза змінює структуру зайнятості в секторі малого та середнього бізнесу і створює можливості для її зростання в окремих галузях, у тому числі цифровій галузі, логістиці, онлайн-торгівлі. Частка цих галузей росла і в докризовий період, отож значний вплив на зміну структури зайнятості повинні мати процеси цифровізації економіки, які прискорилися в умовах кризи у період епідеміологічних загроз. Як песимістичний сценарій можна очікувати відхід, або остаточне переміщення в тіньову економіку до половини суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Криза пандемії COVID-19 спричинилася до базової суспільної трансформації, яка детермінована сучасним соціально-економічним станом в Україні. Пандемія спровокувала в Україні термінові заходи з пом'якшення наслідків довготривалого характеру для фінансово-економічних систем і національної безпеки в цілому. Посилує вплив пандемія COVID-19 й на існуючі соціально-економічні кризові явища і спалах хвороб, що лягають додатковим навантаженням на систему охорони здоров'я в нашій державі та провокують відсутність стабільності в суспільстві.

Трансформація державної соціально-економічної політики неможлива без інституційних перетворень, спрямованих на подальший розвиток базових соціальних, політичних й економічних інститутів суспільства, а будь-які фактори оптимізації в механізмах реалізації державної політики соціально-економічною сферою мають різне спрямування. Організаційно координуючи функціонування органів державної влади та інститутів громадянського суспільства слід зазначити, що низка значущих і необхідних кроків, що належать до сфери державної соціально-економічної політики, до цього часу ще не сформовані у боротьбі з епідеміологічними загрозами.

Як тільки соціально-економічна криза, яка викликана епідеміологічними впливами буде остаточно взята під контроль, необхідно буде вжити заходів для вирішення проблеми зростання темпів продуктивності економіки протягом

найближчого часу, і зосередити увагу на структурних реформах, необхідних для покращення довгострокових перспектив соціально-економічного зростання. Непередбачуваний перебіг епідеміологічних впливів, доволі висока смертність, відсутність ефективних препаратів є завданням органів державної влади для діяльності з протидії розповсюдження епідемій.

Органи державної влади повинні розширювати спектр медико-соціальних послуг з урахуванням адресності, соціально-демографічних характеристик споживачів даних послуг та їхніх потреб. Розуміючи логіку зазначених аргументів можна стверджувати, що суспільно-владна взаємодія у даній сфері має базуватися на показниках, за якими можна усвідомити рівень соціального капіталу, так як окремі частини суспільства по-різному реагують на пандемію, усвідомлюють реальність цієї загрози та готові виконувати жорсткі вимоги соціальної ізоляції. Невиконання необхідних функцій охорони здоров'я і соціального захисту населення спричинятиме негативні суспільні наслідки збільшуючи навантаження на соціум в майбутньому.

З метою захисту населення, зменшення втрат та шкоди економіці в разі виникнення надзвичайних ситуацій проводиться спеціальний комплекс заходів. Він передбачає проведення наступних дій:

Оповіщення та інформування.

1) Оповіщення про загрозу і постійне інформування населення досягається завчасним створенням і підтримкою в постійній готовності загальнодержавної, територіальних та локальних автоматизованих систем оповіщення населення в зонах можливого катастрофічного затоплення, районах розміщення радіаційно і хімічно небезпечних підприємств, інших потенційно небезпечних об'єктів.

2) Спостереження і контроль.

Спостереження і контроль за довкіллям, продуктами харчування та водою забезпечується: створенням і підтримкою в постійній готовності загальнодержавної і територіальних систем спостереження і контролю з включенням до них існуючих сил та засобів контролю незалежно від

підпорядкованості; організацією збору, опрацювання і передачі інформації про стан довкілля, забруднення продуктів харчування, харчової сировини, фуражу, води радіоактивними, хімічними речовинами і патогенними мікроорганізмам; надання населенню можливості придбати найпростіші засоби захисту і контролю для особистого користування.

3) Укриття в захисних спорудах.

Укриттю в захисних спорудах підлягає все населення відповідно до його належності до груп (працююча зміна, населення, яке проживає в небезпечних зонах тощо). Створення фонду захисних споруд досягається шляхом: комплексного освоєння підземного простору, міст і населених пунктів; масового будівництва в період загрози найпростіших сховищ та укриттів; завчасного будівництва за рішення Кабінету Міністрів України окремих сховищ та протирадіаційних укриттів.

4) Інженерний захист.

Заходи інженерного захисту території можуть істотно вплинути на ефективність цивільного захисту, так як передбачають проведення комплексу будівельних та інших заходів щодо запобігання виникнення надзвичайних ситуацій.

5) Евакуаційні заходи. В умовах неповного забезпечення захисними спорудами в містах та інших населених пунктах, які мають об'єкти підвищеної небезпеки, а також у воєнний час основним способом захисту населення є евакуація і розміщення його у приміській зоні.

Евакуації підлягає населення, яке проживає в населених пунктах, що знаходяться у зонах можливого катастрофічного затоплення, небезпечного радіоактивного забруднення, хімічного ураження, в районах прогнозованого виникнення локальних збройних конфліктів у 50-кілометровій прикордонній смузі, в районах виникнення стихійного лиха, великих аварій і катастроф (якщо виникає безпосередня загроза життю та заподіяння шкоди здоров'ю людини).

Залежно від обстановки, яка склалася на час надзвичайної ситуації, може бути проведено загальну або часткову евакуацію населення тимчасового або безповоротного характеру.

У мирний час евакуація населення планується на випадок:

- загальної аварії на атомній електростанції;
- усіх видів аварій з викидом сильнодіючих отруйних речовин;
- загрози катастрофічного затоплення місцевості;
- великих лісових та торф'яних пожеж, землетрусів, зсувів, інших геофізичних і гідрометеорологічних явищ з тяжкими наслідками, що загрожують населеним пунктам.

Евакуаційні заходи здійснюються за рішенням місцевих органів виконавчої влади, виконавчих органів рад, уповноважених органів з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення відповідного рівня.

Евакуація населення здійснюється комбінованим способом, який передбачає у мирний час вивезення основної частини населення з міст і небезпечних районів усіма видами наявного транспорту у поєднанні з виведенням найбільш витривалої частини населення пішки.

б) Медичний захист

Заходами запобігання або зменшення ступеня ураження людей, своєчасного надання допомоги постраждалим та їх лікування, забезпечення епідемічного благополуччя в районах надзвичайних ситуацій є:

- планування і використання існуючих сил і засобів органів охорони здоров'я незалежно від їх відомчої належності;
- розгортання в надзвичайних умовах необхідної кількості лікувальних закладів;
- своєчасне застосування профілактичних медичних препаратів;
- контроль за продуктами харчування, питною водою і джерелами водопостачання;
- завчасне створення і підготовка спеціальних медичних формувань;

- накопичення медичних засобів захисту, медичного та спеціального майна і техніки;
- підготовка медичного персоналу та загальне медико-санітарне навчання населення.

7) Біологічний захист

Захист від біологічних засобів ураження включає своєчасне виявлення чинників біологічного зараження, їх виду і масштабів, проведення комплексу адміністративно-господарських, режимно-обмежувальних і спеціальних протиепідемічних та медичних заходів.

Захист від біологічних засобів вимагає:

- своєчасного використання колективних та індивідуальних засобів захисту;
- введення режимів карантину та обсервації;
- знезаражування осередку ураження;
- проведення екстреної та специфічної профілактики;
- додержання протиепідемічного режиму об'єктами господарювання, лікувальними закладами і населенням.

8) Радіаційний і хімічний захист.

Цей захист включає заходи з виявлення й оцінки радіаційної та хімічної обстановки, організацію і здійснення дозиметричного і хімічного контролю, розроблення типових режимів радіаційного захисту, забезпечення засобами індивідуального захисту, організацію і проведення спеціальної обробки.

Виконання вимог даного виду захисту досягається: завчасним накопиченням і підтримкою в готовності засобів індивідуального захисту і приладів радіаційної і хімічної розвідки та контролю, обсяги і місця зберігання яких визначаються диференційовано відповідно до встановлених зон небезпеки; забезпеченням зазначеними засобами перш за все особового складу формувань, який бере участь у проведенні рятувальних та інших невідкладних робіт в осередках ураження, а також персоналу радіаційно і хімічно небезпечних об'єктів економіки та населення, яке мешкає в зонах небезпечного

зараження навколо них; своєчасним впровадженням засобів, способів і методів виявлення й оцінки масштабів і наслідків застосування агресором зброї масового ураження й аварій (руйнувань) на радіаційно та хімічно небезпечних об'єктах господарювання, у тому числі літаків (вертольотів) цивільної авіації, для ведення повітряної радіаційної розвідки місцевості; створенням уніфікованих засобів захисту, приладів і комплектів радіаційної, хімічної розвідки та дозиметричного контролю як для воєнного, так і для мирного часу.

У сфері захисту населення і територій НС :

- ✓ планують і здійснюють необхідні заходи для захисту своїх працівників, об'єктів господарювання та довкілля від НС ;
- ✓ розробляють плани локалізації і ліквідації аварій (катастроф) з подальшим погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, до компетенції якого віднесено питання захисту населення і території від НС ;
- ✓ підтримують у готовності до застосування сили і засоби із запобігання виникненню та ліквідації наслідків НС ;
- ✓ створюють та підтримують матеріальні резерви для попередження та ліквідації НС ;
- ✓ забезпечують своєчасне оповіщення своїх працівників про загрозу виникнення або про виникнення НС .

У сфері захисту населення і територій від НС зобов'язане:

- ✓ дотримуватися заходів безпеки, не допускати порушень виробничої дисципліни, вимог екологічної безпеки;
- ✓ вивчати основні способи захисту населення і територій від наслідків НС техногенного та природного характеру, надання першої медичної допомоги потерпілим, правила користування засобами захисту;
- ✓ дотримуватися відповідних вимог у разі виникнення НС.

Системна діяльність органів державної влади у формуванні та реалізації соціально-економічної політики у період епідеміологічних загроз, виробленні політичних та управлінських рішень, посилення уваги вчених різних сфер знань

до цієї проблематики не є випадковими. Адже питання державної соціально-економічної політики, громадського здоров'я, соціального забезпечення стосуються широких верств суспільства. Світ швидко змінюється і це потребує відповідного реагування, адже зростання кількості населення, глобальні зміни клімату, стрімкий розвиток цифрової економіки, а також масштабні епідеміологічні загрози створюють як виклики, так і нові можливості.

Україна має суттєві стратегічні переваги завдяки природним ресурсам, географічному розташуванню та якості людського капіталу, що загалом може стати основою для економічного зростання держави. Натомість низка перепон стоять на заваді реалізації власного потенціалу, тому необхідно посилити свої позиції на світовій арені, що сприятиме підвищенню рівня добробуту населення, як основної мети державної соціально-економічної політики. Тому, Постановою Кабінету Міністрів України була затверджена Національна економічна стратегія на період до 2030 року, оскільки важливо мати узгоджене бачення щодо стратегічного курсу соціально-економічної політики, що враховуватиме глобальні тренди та внутрішні можливості держави.

Підставою для прийняття рішень щодо довгострокового розвитку держави та першим кроком у розробленні Національної економічної стратегії стало визначення рівня соціально-економічного розвитку України сьогодні та можливості для зростання в майбутньому. Враховуючи те, що останнім часом проблеми поширення епідеміологічних захворювань є властивою для будь-якої країни світу незалежно від її соціально-економічного рівня розвитку, в тому числі й для України, постає питання, як зменшити епідеміологічні впливи, економічне навантаження на бюджет держави, а також матеріальний тиск на українське суспільство.

Економічно розвинуті країни, де громадянин і реалізація його прав мають найвищу цінність удосконалюється формування державної соціально-економічної політики у період епідеміологічних загроз. Епідемії стали несподіваним і важливим каталізатором для позначення соціально-економічних контурів нових моделей громадянського суспільства у різних країнах світу.

Держава як регулятор суспільно-владних відносин зобов'язана створити умови для запобігання масового поширення епідемій, що ставить нові завдання перед службами соціального захисту населення на всіх рівнях, а відповідно й органами державної влади на місцях.

Дана передумова стає основою для пошуку ефективних механізмів реалізації державної соціально-економічної політики у період епідеміологічних загроз та вимагає наукового обґрунтування пропозицій в цьому напрямі. Спалахи епідеміологічних захворювань перевіряють на міцність національні системи охорони здоров'я, потенціал протидії, ступінь готовності та швидкість реагування на кризові явища епідеміологічного характеру. Для того, щоб забезпечити необхідний захист від епідеміологічних загроз, першочергова увага у тому числі повинна приділятися створенню безпечних умов праці громадян. Ключове значення має відводитися своєчасності подання інформації про поширення епідемій, засобам індивідуального захисту і навчання їх правильного використання.

Державна соціально-економічна політика має уособлювати нову систему механізмів державного управління, реалізовувати які необхідно у сукупності з застосуванням новітніх управлінських підходів на всіх структурно-функціональних рівнях. Стратегії соціально-економічного розвитку визначають ключові проблеми, потенційні напрями і шляхи їх розв'язання для формування нової державної соціально-економічної політики у період епідеміологічних загроз, обґрунтовуючи нормативно-організаційні трансформації та реалізацію нових економічних механізмів. Також, потребує удосконалення чинна нормативно-правова база у контексті регулювання суспільно-владних відносин, що виникають у зв'язку з поширенням епідемій.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило сформулювати ряд висновків та рекомендацій:

1. На основі виявленої необхідності врахування і адаптації регіональних стратегій і програм до макроекономічних викликів і можливосте просторового положення держави, обґрунтовано, що сучасні методичні підходи до формування регіональної інноваційної політики та її зміст повинні трансформуватися і враховувати систему чинників, що визначають якість визначення мети й стійкість соціально-економічного розвитку на основі активізації інноваційної компоненти, що лежить в основі зростання регіональної конкурентоспроможності. Це дозволило уточнити поняття «Регіональна інноваційна політика», яку запропоновано розглядати як сукупність принципів, цілей, завдань, методів, механізмів, інструментів і заходів, спрямованих на досягнення стратегічних орієнтирів інноваційного розвитку регіону, що забезпечують підвищення його конкурентоспроможності і стійкість соціально-економічного розвитку в умовах просторових трансформацій економіки.

2. Обґрунтовано висновок про те, що сучасне просторовий розвиток країни залежить від розширення географії, прискорення економічного зростання, науково-технологічного та інноваційного розвитку. Як наслідок, запропоновано в якості напрямку просторової активізації інноваційної діяльності в регіонах України розглядати потенціал міждержавної інтеграції. При цьому встановлено, що основні рейтинги суб'єктів України практично не оцінюють інтеграційний конкурентний потенціал території з позиції активізації інноваційної діяльності, що не знаходить відображення при формуванні регіональної інноваційної політики, знижуючи ефективність її реалізації. В результаті сформульований набір факторів, облік яких забезпечить підвищення ефективності цілепокладання при формуванні регіональної інноваційної політики, і рекомендовано оцінювати екзогенні та ендогенні групи факторів, де

серед екзогенних будуть розглядатися інтеграційні можливості просторового розвитку.

3. Виявлено системні проблеми формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції України, виражаються в слабкості опрацювання її концептуальних основ, нерозвиненості методології розробки документів державного стратегічного планування, включаючи стратегію просторового розвитку, а також відсутності єдності державних і громадських цілей соціально-економічного розвитку.

Обґрунтовано висновок про те, що теоретико - методологічна база і зміст таких документів повинні забезпечувати трансформацію розуміння комплексності розвитку. Запропоновано соціально-економічний ріст оцінювати не з позиції індустріального освоєння природного середовища, а з позиції вирівнювання диспропорцій територіального розвитку, що обумовлює необхідність розробки методичних підходів і моделей формування регіональної інноваційної політики, які враховують потенціал і ефекти просторової інтеграції.

4. Виявлено слабкість розвитку методичного інструментарію, що знижує якість формування регіональної інноваційної політики з урахуванням можливостей просторової інтеграції країни. Це дозволило запропонувати перелік факторів, які суттєво впливають на підвищення ефективності інтеграційних процесів в рамках міжрегіонального і прикордонного співробітництва регіонів в умовах формування єдиного інноваційного простору. Також розроблена система параметрів для оцінки інтегрального показника розвитку інноваційного потенціалу регіону (Inn) і інтегрального показника конкурентоспроможності економіки регіону (Ksp), зіставлення яких дозволяє провести порівняльну оцінку регіонів, зокрема їх рейтингування, з метою вироблення обґрунтованих управлінських рішень щодо напрямків формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції. Запропонований методичний підхід був апробований на прикладі прикордонних геостратегічних територій України, які займають ключове місце

в створенні єдиного науково – технічного простору.

5. Показано, що інтеграція України в рамках союзної держави має значні позитивні ефекти, які тісно пов'язані з формуванням єдиного науково – технічного простору, що забезпечує вибудовування загальних пріоритетів федеральної та регіональної інноваційної політики.

Сформовано набір рекомендацій щодо: підвищення якості цілепокладання, включаючи розробку і затвердження єдиного стратегічного документа в сфері інноваційної політики союзної держави; розвитку координації діяльності учасників національної та регіональної інноваційної політики України (міжвідомча комісія з питань науково-технічної та інноваційної політики союзної держави, модель міжрегіональної інноваційної системи, формування елементів єдиної інноваційної інфраструктури).

Розробці системи моніторингу і контролю, містить набір індикаторів для оцінки регіональної інноваційної політики в країнах-учасницях інтеграції; включенню антикризових заходів до складу регіональної інноваційної політики в рамках розроблюваних стратегій і програм.

Таким чином, в рамках дослідження було виявлено та вирішено ряд проблем, пов'язаних з розвитком теоретичних положень і методичних підходів, забезпечують ефективність формування регіональної інноваційної політики в умовах просторової інтеграції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексеев І. В., Желізняк Р. Й., Мазур А. В. Міжнародна податкова конкуренція в сфері стимулювання інноваційної діяльності підприємств. Формування ринкової економіки в Україні. 2016. № 8 (182). С. 23 -33.
2. Амоша А. И., Вишнеvский В. П., Збарзская Л. А. Неоиндустриализация и новая промышленная политика Украины. Економіка промисловості. 2012. № 1–2. С. 3–33.
3. Беліков О. В. Інвестування в інноваційну діяльність. Проблеми та шляхи їх вирішення. Юридична канцелярія. 2010. № 3. С. 23–33.
4. Булеев И. П., Брюховецкая Н. Е. Современные парадигмы промышленной политики и их реализация в Украине. Научный вестник ДГМА. 2012. № 2 (10Е). С. 178–185.
5. Василенко М. Д. Становлення господарського правопорядку в інноваційній сфері: до визначення пріоритетів. Часопис Київського університету права. 2010. № 2. С. 5–14.
6. Гаєвська Л. М. Інноваційний потенціал підприємства та його оцінка. Глобальні та національні проблеми економіки : наук. журнал. 2017. № 15. С. 192– 206 196.
7. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. Київ : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2009. 863 с.
8. Головаш Б. Е. Особливості функціонування європейської моделі технопарків. Проблеми системного підходу в економіці. 2011. № 4..
9. Гончаренко О. В. Інноваційний розвиток підприємств: інституційні обмеження та перспективи Ефективна економіка 2011. № 12.
10. Горелов Д. О., Болшенко С. Ф. Стратегія підприємства. Харків : Вид-во ХНАДУ, 2010. 133 с.

11. Гринькевич О. С., Квак С. А. Аналіз інноваційної діяльності підприємств з використанням міжнародних і національних індикаторів. Формування ринкової економіки в Україні. 2020. Вип. 42 С.51–62.
12. Демчишак Н. Б. Фінансове регулювання інноваційної діяльності в Україні: монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 494 с.
13. Доманська-Сенкевич А. Інтегрована функціонально-просторова концепція розвитку Єврорегіону “Буг” до 2020 року. 2014. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_2_52.
14. Дубинецька П. П. Податкове регулювання в системі управління національним господарством : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Львів, 2015. 254 с.
15. Єгорова О. О. Вплив застосування державної підтримки на діяльність технопарків в Україні. Наука та інновації. 2012. Т. 8, № 5. С. 89–98.
16. Ємцев В. І. Кластери як сучасна форма квазіінтеграції на мезорівні. Економіка та управління : зб. наук. праць з актуальних проблем економічних наук. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2012. С. 74–79.
17. Жаліло Я. А. Промислова політика як чинник післякризового відновлення економіки України: аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2012. 41 с.
18. Захарченко В. І., Корсікова Н. М., Меркулов М. М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 448 с.
19. Квак С. А. Основні чинники стимулювання інноваційної діяльності машинобудівної промисловості в Україні. Проблеми становлення інформаційної економіки в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Львів, 19– 21 жовтня 2017 р.). Львів, 2017. С. 35–39.
20. Квак С. А. Передумови та особливості успішного функціонування економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності

- машинобудівної промисловості України. Наукові записки ЛУБП. 2011. Вип. 17. С. 154–164.
21. Квак С. А. Порівняльний аналіз фінансування інноваційної діяльності в Україні та країнах ЄС. Теорія і практика управління в умовах суспільних викликів : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конференції МАУП. Львів, 2019. С. 30–33.
 22. Квак С. А. Пріоритетні галузі інноваційної діяльності промислових підприємств України. Наукові записки ЛУБП. 2011. Вип. 6. С. 51–57.
 23. Кизим М. О. Промислова політика та кластеризація економіки України : монографія. Харків : ВД “ІНЖЕК”, 2011. 304 с.
 24. Колодяжна І. В., Борблік К. Е. Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств України. Економіка і суспільство. 2017. № 9. С. 448–453.
 25. Костецький В., Примаченко І. Сучасні аспекти пошуку стимулів до інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Світ фінансів. 2020. № 2. С. 134-144.
 26. Лазарева Є. В. Методологічні аспекти формування інноваційної системи регіону. Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2010. 320 с.
 27. Лукашина М. В. Стратегічні напрями розвитку інноваційного підприємництва. Економіка і прогнозування. 2009. № 3. С. 86–98.
 28. Львівська обласна державна адміністрація та Головне управління статистики у Львівській області. Підприємства Львівської області. URL: <https://airtable.com/shrNE8sU7c8eUyOTa/tbl1NuIAftANKB2sS?blocks=hide>.
 29. Мазур А. А., Пустовойт С. В. Технологічні парки України: цифри, факти, проблеми. Наука та інновації. 2013. Т. 9. № 3. С. 59–72.
 30. Манаєнко І. М., Кравець А. І. Фінансування інноваційної діяльності підприємств: українські реалії та досвід ЄС. Економіка та управління підприємствами. 2018. № 5. С. 109–115.

31. Методика розрахунку сумарного індексу інновацій : затв. наказом Державної служби статистики України від 28.12.2015 р. № 368. URL: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/08/metod_368.pdf.
32. Методика формування вибіркової сукупності для проведення державного статистичного спостереження інноваційної діяльності підприємств : затв. наказом Державної служби статистики України від 31.12.2014 р. № 418. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2014/418/metod_inov_vybir_obs.zip.
33. Методологічні положення зі статистики інноваційної діяльності : затв. наказом Державної служби статистики України від 10.01.2013 р. № 3 зі змінами, внесеними наказом Державної служби статистики України 18.01.2019 р. № 19. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2019/19/met_st_id.pdf.
34. Методологічні положення зі статистики наукових досліджень і розробок від 17.05.2016 р. / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
35. Моніторинговий звіт Україна 2019 рік / Державна служба статистики України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України за підтримки ЮНІСЕФ в Україні. Київ, 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/menu/st_rozv/publ/SDGsMonitoringReport_v08_24.09.2019.pdf.
36. Мочерний С. В. Економічна теорія : навч. посібник. 4-те вид., стереотип. Київ : ВЦ “Академія”, 2009. 640 с.
37. Наукова та інноваційна діяльність України : статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/zb_nauka_2018.pdf.
38. Обсяг венчурних інвестицій в українські стартапи у 2017 році зріс у три рази до \$300 мільйонів – МЕРТ / Фінанси і новини від 27 лютого 2018 р. Фінанси 624. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance>.

39. Перелік національних контактних пунктів рамкової програми ЄС “Горизонт 2020” : затв. наказом МОН України від 13.03.2015 року № 285. URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-04-17/3813/nmo-285-1.pdf>.
40. Показники діяльності наукових парків за 2018 р. / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-tatransfer-tehnologij/naukovi-parki/pokazniki-diyalnosti-naukovih-parkiv>.
41. Попов А. І. Інноваційна економіка : лекція. Тамбов : Вид-во Тамбов. гос. техн. ун-ту, 2008. 184 с.
42. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / Ю. В. Кіндзерський, М. М. Якубовський, І. О. Галиця та ін. ; за ред. Ю. В. Кіндзерського. Київ, 2009. 928 с.
43. Презентація проекту Стратегії розвитку хімічної галузі України. Федерація роботодавців України. 21.01.2019. URL: <http://fru.ua/ua/mediacenter/announcements/prezentatsiia-proektu-stratehii-rozvytku-khimichnoi-haluziukrainy>.
44. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.
45. Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23.11.2018 р. № 2629-VIII (Статус: Чинний). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T182629?an=23>.
46. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 244-р. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/244-2018-%D1%80>.
47. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 р. № 603-р.

База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-p>.

48. Промислова власність. Показники діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Державного підприємства “Український інститут інтелектуальної власності” за 2018 рік / Державне підприємство “Український інститут інтелектуальної власності”. Київ, 2019.
49. Пшик Б. І. Теоретичні засади фінансового регулювання інноваційної діяльності в Україні. Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. Львів : РВВ НЛТУ України, 2016. Вип. 26.6. С. 61–68.
50. Репп Г. І. Аналіз кластерного розвитку регіонів України станом на 2018 рік. Вісн. НАДУ. Серія “Державне управління”. 2018. № 3 (90). С. 85–90.
51. Ризики та перспективи розвитку України у період посткризового відновлення : монографія / А. І. Даниленко, В. В. Зимовець, В. І. Сиденко та ін. ; за ред. А. І. Даниленка. Київ : Ін-т екон. та прогнозування НАН України, 2012. 348 с.
52. Скляр Р. Інноваційні парки: досвід України і світу. Бізнес. 03.07.2019. URL: <https://business.ua/strategies/5757-innovatsijni-parki-dosvidukrajini-ta-svitu>.
53. Сорочак О. З., Квак С. А. Матрична модель вибору інноваційно - інвестиційної стратегії промислових підприємств. Детермінанти соціально - економічного розвитку України в умовах трансформаційних зрушень : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. П. Ільчука. Чернігів : ЧНТУ, 2018 р. 500 с.
54. Стан інноваційної діяльності та діяльності трансферу технологій в Україні у 2018 році : аналітична довідка / Міністерство освіти і науки України, Український інститут науково-технічної експертизи та інформації. Київ, 2019.
55. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р.

56. Татаркин А. И., Романова О. А. Промышленная политика: генезис, региональные особенности и законодательное обеспечение. Экономика региона. 2014. № 2. С. 9–21.
57. Тютюнник В. Аналіз інвестиційної привабливості підприємства. Незалежний аудитор. 2013. № 8. URL: https://nauditor.com.ua/uk/component/na_archive/656.html?view=material.
58. Уханова І. О., Харічков С. К. Технопарки в інноваційному розвитку економіки: досвід та державна підтримка : монографія. Одеса : Інтерпрінт, 2015. 176 с.
59. Федулова Л. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 4. С. 94–104.
60. Хаустова В. Є., Олійник А. Д. Промислова політика в Україні: провідні школи і бачення вітчизняних вчених. Бизнес Информ. 2015. № 3. С. 150–157.
61. Хаустова В. Є., Ялдин І. В. Промислова політика: її сутність та значення. Бизнес Информ. 2014. № 11. С. 36–42.
62. Чучко О. П. Організаційно-економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності України : дис. канд. екон. наук: 08.00.03. Харків, 2008. С. 81–82.
63. Шимко С. А. (Квак С. А.) Зростання інноваційного потенціалу регіональної економіки. Моніторинг Стратегії розвитку Львівської області до 2015 року. Львів, 2010. Вип. 9. С. 222–231.
64. Юринець З. В. Інноваційні стратегії в системі підвищення конкурентоспроможності економіки України : дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 460 с.
65. Abramov R. A. , Koshkin A. P. , Sokolov M. S. , Surilov M. N. Transformation of the public administration system in the context of integration of the national innovation systems of the Union State (2018) // Espacios, 39 (14),p. 15–31.

66. Benneworth P. and Dassen A. (2011) “Strengthening global-local connectivity in regional innovation strategies: Implications for regional innovation policy”, OECD Regional Development Working Papers, No. 2011/01, OECD Publishing, Paris [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://dx.doi.org/10.1787/5k9c6d80nns4-en>.
67. Bil I., Falkowski K. and Kowalski M. A. (2014). International Competitiveness of Countries with Dynamic Innovation Systems. In *Innovation, Human Capital and Trade Competitiveness : How Are They Connected and Why Do They Matter?* A. M. Weresa, ed. (Cham, Springer International Publishing). – P. 161–228.
68. Chursin A. and Makarov Y. (2015). Formation of the Theory of Competitiveness Management. In *Management of Competitiveness : Theory and Practice*. – Cham, Springer International Publishing. – P. 3–81.
69. First estimates of Research & Development expenditure. Eurostat / Newsrelease 5/2019. 10 January 2019. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>.
70. Problems and perspectives of integration of innovation systems of Russia and Belarus within the framework of the Union State (CHAPTER 5) / R. A. Abramov, M. S. Sokolov, I. V. Morozov, M. N. Surilov // *Actual problems of the humanities. Monograph*. Vienna, 2019. P. 81–95.
71. Sorochak O, Kvak S. The model for selection of innovation and investment strategy of machine-building enterprises: practical aspect. *Marketing and management of innovations* 2020. №2. P. 68 –84 .